LUND UNIVERSITY

Överskuldsättning och konsumtionsmönster i det digitala samhället – en kunskapsöversikt

Carlsson, Hanna; Larsson, Stefan; Åström, Fredrik

2015

Link to publication

Citation for published version (APA):
Carlsson, H., Larsson, S., & Åström, F. (2015). *Överskuldsättning och konsumtionsmönster i det digitala samhället – en kunskapsöversikt*. (LUii reports; Vol. 1). Lunds universitets internetinstitut (LUii).

Total number of authors:
3

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Download date: 12. Oct. 2024

LUNDS UNIVERSITET

Överskuldsättning och konsumtionsmönster i det digitala samhället – en kunskapsöversikt

HANNA CARLSSON, STEFAN LARSSON OCH FREDRIK ÅSTRÖM

Utgiven av LUii 2015

Printed by Media-Tryck 2015

Detta är en kunskapsöversikt på området för *överskuldsättning och konsumtionsmönster i det digitala samhället*, vilket inkluderar företeelser som e-handel, smarta mobiler och deras roll för konsumtion och kredittagande, nya sätt att betala, konsumera och skuldsätta sig, och mer. Kunskapsöversikten har författats av forskare vid Lunds universitet på uppdrag av Kronofogdemyndigheten. Arbetet har utförts under 2014 och inkluderar i huvudsak tre delstudier av delvis olika karaktär, i syfte att ge en så heltäckande och riktig bild av forskningen på området som möjligt: 1) en bibliometrisk, 2) en systematisk litteraturöversikt, samt 3) kompletterande sökningar som även inkluderar svenskspråkiga rapporter, utredningar och böcker.

Resultaten indikerar att den internationella forskningen rörande skuldsättning och konsumtionsbeteende i digitala sammanhang i hög grad bedrivs från ett system- eller näringsidkarperspektiv, och endast i låg utsträckning behandlar konsumentutsatthet och för individen negativa aspekter. Det betyder exempelvis att gällande skuldsättning i digitala sammanhang är det ekonomiska/affärsinriktade perspektivet dominant i forskningen. Det finns vidare relativt lite svensk forskning om konsumtions- och snabblån och deras konsekvenser för individ och samhälle, möjligen med undantag för ett reglerings- och policyperspektiv på snabblån. Ett flertal offentliga utredningar och myndighetsrapporter betonar hur unga vuxna är en särdeles exponerad kategori vad det gäller ekonomisk utsatthet.

Projektledare för kunskapsöversikten har varit Stefan Larsson, föreståndare för Lunds universitets internetinstitut (LUii) och disputerad i både rättssociologi och i fysisk planering. Medarbetare i projektet var Hanna Carlsson, filosofie doktor i biblioteks- och informationsvetenskap, och Fredrik Åström, docent och bibliometriker.

LUNDS UNIVERSITET

ISBN 978-91-982312-0-5

Överskuldsättning och konsumtionsmönster i det digitala samhället – en kunskapsöversikt

Hanna Carlsson, Stefan Larsson & Fredrik Åström

LUNDS UNIVERSITET

Denna kunskapsöversikt har tagits fram av forskare vid Lunds universitets internetinstitut (LUii) och Lunds universitets Institut för Ekonomisk Trygghet (EconSec) och har finansierats av Kronofogdemyndigheten.

ISBN 978-91-982312-0-5 (tryck)
ISBN 978-91-982312-1-2 (PDF)

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet, Lund 2015.

Lunds universitets internetinstitut är en enhet för tvärvetenskaplig forskning, utbildning och innovation kring digitala frågor. Se mer på www.luii.lu.se

Innehållsförteckning

Förord 5

Sammanfattning 7
- Slutsatser från delstudie 1 8
- Slutsatser från delstudie 2 8
- Slutsatser från delstudie 3 9

Uppdraget 11
- Från informationsöverflöd till kunskapsöversikt 12
- Bakgrund och behov av översikt 13
- Individ och struktur 15
- Från e-handel till mobil e-handel 16
- Syfte och disposition 17

Delstudie 1: Bibliometri 19
- Delstudiens material och metod 20
- Resultat från delstudie 1: Bibliometrisk analys 21
- Slutsatser från delstudie 1 33

Delstudie 2: Systematisk litteraturöversikt 35
- Delstudiens material och metod 35
- Resultat från delstudie 2: Systematisk litteraturöversikt 37
- Slutsatser från delstudie 2 46

Delstudie 3: Kompletterande sökningar 49
- Delstudiens material och metod 49
- Resultat från delstudie 3: Kompletterande sökningar 51
- Slutsatser från delstudie 3 55

Sammanställning och slutsatser 57
- Kunskapsluckor och starka områden 57
- Rekommendationer 59

Referenser 61

Bilagor 69
- 1. Inkluderade publikationer delstudie 2 69
- 2. Inkluderade publikationer delstudie 3 78

Förord

När jag i december 2013 fick i uppdrag av Kronofogdemyndigheten att göra en kunskapsöversikt med inriktning mot digitaliseringens konsekvenser för konsumtion och överskuldsättning valde jag att inkludera fler forskare i projektet för att stärka kompetensen i arbetet. Det är ju ofta så med just digitala frågor, att de kräver en kombination av disciplinära kompetenser för att låta sig mer till fullo utredas. Jag kunde glädjande nog engagera Hanna Carlsson, som har disputerat i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet och docent Fredrik Åström som är bibliometriker vid avdelningen för forsknings- och studieservice vid universitetsbiblioteket i Lund. Arbetet med extensiva litteratursökningar är en informationsstinn verksamhet, minst sagt, och båda deras kompetenser och insatser har varit ovärderliga i framtagandet av kunskapsöversikten. Kunskapsöversikten kan naturligtvis läsas som ett enskilt dokument men innebär också insikter vi tar med oss i vårt fortsatta forskningsprojekt på temat ”digital konsumtion och överskuldsättning hos unga vuxna” som genomförs under 2015 och rapporteras i slutet av samma år.

Jag vill gällande kunskapsöversikten framförallt rikta ett tack till Kronofogden och dess vetenskapliga råd för uppdraget, förtroendet och möjligheten att därmed få teckna bilden av forskningsfronten på ett så angeläget och aktuellt ämnesområde. Jag vill samtidigt passa på att lovorda det bredare initiativ att finansiera forskning som den här kunskapsöversikten är en del av. Kronofogdens övergripande forskningssatsning innebär en typ av preventivt arbete som på sikt kan teckna de stora utmaningarna inom överskuldsättningsområdet, och i förlängningen också bidra till hur dess mer alarmerande sidor än bättre kan bearbetas och handskas med. Här vill jag även tacka ovan nämnda EconSec med föreståndare Lars Persson och forskningsansvarig Anna Angelin för ett inspirerande nätverksarbete, inte minst inom den s.k Advanced Study Group vi har genom Pufendorfinstitutets förnämliga försorg.

den 17 december 2014

Stefan Larsson
Fil dr, tekn dr, jur kand och föreståndare för Lunds universitets internetinstitut
Projektledare för kunskapsöversikten

Sammanfattning

Denna kunskapsöversikt tar sin utgångspunkt i samhällets digitalisering och syftar till att beskriva kunskapsläget inom forskning avseende nya konsumtionsmönster som ett resultat av detta, samt hur dessa konsumtionsmönster eventuellt påverkar graden av överskuldsättning i olika befolkningsgrupper. Arbetet har utförts under 2014 och inkluderar i huvudsak tre delstudier av delvis olika karaktär, i syfte att ge en så heltäckande och sann bild över kunskapsläget som möjligt:

1. *En bibliometrisk*, där databasen Web of Science (WoS), producerad av Thomson Reuters, använts för att göra kvantitativa och statistiska analyser av ett urval av källor av internationell forskningslitteratur, framförallt publicerad i form av tidskriftsartiklar på engelska;
2. *En systematisk litteraturöversikt*, dvs. en sammanställning av relevant litteratur inom vårt definierade ämnesområde, där vi gjort ett urval baserat på sökningar i databaserna Academic Search Complete och Scopus, som är relativt heltäckande internationella och vetenskapliga. Samt,
3. *Kompletterande sökningar* som även inkluderar svenskspråkiga rapporter, utredningar och monografier.

Om vi först fokuserar nyckelordet ”överskuldsättning”, som är centralt för uppdragsgivaren Kronofogdens verksamhet, kan vi konstatera att det i materialet framkommer en rad olika perspektiv på överskuldsättningens orsaker och konsekvenser. Påfallande intressant i kontexten för den här kunskapsöversiktens teknikrelaterade fokus är att få kopplingar görs mellan förändrade konsumtionsmönster i *det digitala samhället* och överskuldsättning eller problematisk skuldsättning hos privatpersoner. Något av en förklaring till detta kan givetvis hittas i studiens metodologiska begränsningar och/eller i avsaknaden av en empirisk koppling, men än troligare är att forskningen på just detta område ännu inte hunnit ikapp de aspekter av digitaliseringen som är snabbt komna och nya. Med utgångspunkt i resultaten från den bibliometriska studien är dock ännu en trolig förklaring att forskning om överskuldsättning å ena sidan och forskning om digital utveckling och dess konsekvenser å andra, bedrivs inom skilda discipliner. Denna bild förstärks ytterligare av resultaten från de sökningar som riktades specifikt mot termerna ”digital” och ”mobil”. Resultaten är strukturerade efter

innehållsliga teman som återfinns i materialet. När det gäller specifik litteratur som är användbar på området hänvisar vi till den systematiska litteraturstudien i kapitel 3 där resultat är kategoriserade, samt de kompletterande sökningarna i kapitel 4.

Slutsatser från delstudie 1

Om man ser till den internationella forskningen om e-handel, såsom den representeras i artiklar indexerade i WoS-databaserna, kan man teckna några relativt tydliga karaktäristika:

- Fokus ligger i hög grad på system och handelsverksamhet snarare än på konsumenter och konsumtionsmönster, vilket baland annat betyder att i analysen av skuldsättning i digitala sammanhang är det ekonomiska/affärsinriktade perspektivet dominant.
- En begreppsanalys inom analysen av skuldsättning i digitala sammanhang visar att perspektivet i forskningen ofta dels är tekniskt och dels är utifrån det affärsmässiga och finansiella, som i till exempel bedömningen av kreditvärdighet och undvikande av uteblivna betalningar.
- När det gäller den bibliometriska analysen av konsumentkulturer och konsumentbeteende i digitala sammanhang är det påfallande hur stor del av den forskning som utgår ifrån ett konsument- och användarperspektiv ändå i hög grad är fokuserad på möjligheter till en fungerande elektronisk handel.

Det betyder att i den utsträckning som det går att identifiera forskning inriktad mot konsumenter och deras beteenden, så är det i relativt hög utsträckning fråga om riskbeteenden. Frågorna verkar mer handla om ”hur utformar vi system för e-handel?” och ”hur undviker vi att inte få betalt?”, snarare än att utifrån ett konsumentperspektiv undersöka konsekvenser av digital tillgänglighet till konsumtion och eventuell skuldsättningsproblematik relaterad till e-handel.

Slutsatser från delstudie 2

Om man ser till den internationella forskningen om överskuldsättning och konsumtionsmönster, såsom den representeras i artiklar och konferenspublikationer indexerade i Academic Search Complete och Scopus, är det möjligt att identifiera ett antal styrkor och svagheter:

- Överskuldsättning framstår som ett relativt beforskat fenomen. Dock finns ännu liten kunskap om eventuella samband mellan förändrade

konsumtionsmönster i det digitala samhället och överskuldsättning och/eller problematisk skuldsättning hos privatpersoner.

- Tekniska aspekter av digital konsumtion och kreditgivning, så som internetbanker, digital hantering av låneansökningar och betaltjänster online, hantering av kreditrisker i relation till e-handel samt mobila betalningsmodeller och system framstår också som välbeforskade fenomen. Dock saknas mer kritiska perspektiv på e-handelns effekter för konsumenten. Perspektivet är oftast affärsidkarens, bankens eller annan långivares.
- Juridisk forskning, forskning om medicin och psykologi samt finansiell färdighet förkommer inte i lika hög grad i materialet. Detta kan förklaras med begränsningar hos de databaser som använts för sökningen.

Sammanfattningsvis bekräftar resultaten från delstudie 2 resultaten från den bibliometriska undersökningen. Forskning om överskuldsättning och forskning om digital utveckling bedrivs ofta inom skilda discipliner med få kontaktytor. En konsekvens av detta, om vi ser till delstudiens material och resultat, blir att forskning om den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden inte kopplas till uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen. De potentiella sambanden mellan dessa områden förtjänar således ytterligare vetenskaplig belysning.

Slutsatser från delstudie 3

I forskningen om överskuldsättning och konsumtionsmönster, såsom den representeras i de artiklar, utredningar och konferenspublikationer som inkluderats i föreliggande delstudie, framträder flera intressanta resultat.

- Vi kan konstatera att det finns en del internationell forskning om snabblånens och konsumtionskrediternas konsekvenser för individ och samhälle. I synnerhet behandlas unga vuxnas användning av konsumtionskrediter och snabblån. Situationen för unga vuxna i Sverige är däremot inte lika välbeforskad, vilket också synliggörs i forskningen om budget och skuldrådgivning. Däremot behandlas reglering av snabblån i hög grad i den svenska akademiska litteraturen.
- Materialet visar att det idag finns en del svensk forskning om konsumtionsmönster och e-handel. Det behövs dock mer kunskap om och hur konsumtionsmönster förändras i relation till mobil och digital teknik. I synnerhet barn och ungas utsatthet som unga digitala konsumenter förtjänar ytterligare belysning.

- Det vore önskvärt om forskningen om finansiell färdighet kunde ta större hänsyn till den digitala utvecklingens konsekvenser. Idag vet vi genom tidigare forskning att nivån av finansiell färdighet har betydelse för individens ekonomiska situation. Det finns också utvecklade metoder för att mäta finansiell färdighet. Dock behandlas finansiell kunskap ofta som generisk och oberoende av kontext. Det vore önskvärt med studier som behandlade finansiell färdighet som en situerad kompetens för att på så sätt belysa vilka nya kunskaper som behövs av den digitala konsumenten.

Resultaten från delstudie 3 kompletterar med andra ord bilden av forskningsläget från de två föregående delstudierna, i synnerhet gällande forskningsläget inom juridik. Dock bekräftas bilden av att mer kunskap behövs om sambanden mellan den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden och uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen.

Sammanfattningsvis är en generell slutsats som vi kan dra från samtliga delstudier att forskning om överskuldsättning och forskning om digital utveckling ofta bedrivs inom skilda discipliner med få kontaktytor. En konsekvens av detta, om vi ser till översiktens material och resultat, blir att forskning om den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden inte kopplas till uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen. De potentiella sambanden mellan dessa områden förtjänar således ytterligare vetenskaplig belysning. För ytterligare rekommendationer, se sammanställning och slutsatser i kapitel 5 nedan.

Uppdraget

Den här kunskapsöversikten tar sin utgångspunkt i konsekvenserna av digitaliseringen av samhället. Detta inkluderar både individuella och strukturella aspekter av att vi i hög utsträckning lever våra liv uppkopplade mot internet, medierat genom en rad plattformar och digitala verktyg, och tekniska artefakter som smarta mobiler, laptops och surfplattor. I detta är vi även konsumenter och kredittagare som hanterar vår privata ekonomi, med konsekvenser som delvis är studerade och kartlagda och delvis inte. Uppdraget har formulerats i dialog mellan projektledare Stefan Larsson, Kronofogden och det vetenskapliga råd som är knutet till Kronofogdens forskningssatsningar. Arbetet har finansierats av Kronofogden och bedrivits vid Lunds universitet, framförallt vid internetinstitutet, LUii, och inom ramarna för det forskarnätverk som formerats kring Lunds universitets institut för ekonomisk trygghet, EconSec.

Syftet med kunskapsöversikten är att beskriva kunskapsläget avseende nya konsumtionsmönster som ett resultat av digitaliseringen i samhället, samt hur dessa konsumtionsmönster eventuellt påverkar graden av överskuldsättning i olika befolkningsgrupper.

Arbetet med översikten pågick i huvudsak under 2014 och rapporterades i december 2014, med publikation i januari 2015. Projektgruppen har bestått av tre forskare verksamma vid Lunds universitet, där arbetet leddes av Stefan Larsson, som är filosofie doktor i rättssociologi, teknologie doktor i fysisk planering, föreståndare för Lunds universitets internetinstitut (LUii) och en forskare i huvudsak inriktad mot digitala frågor kring reglering och beteende. Hanna Carlsson, filosofie doktor i biblioteks- och informationsvetenskap, har varit central för helheten av arbetet med kunskapsöversikten, medan Fredrik Åström, docent och bibliometriker vid Lunds universitetsbibliotek, framförallt har bidragit till den bibliometriska delstudien.

Frågeställningar som vi tog med oss in i arbetet adresserade bland annat e-handeln och den ökade konsumtionen av varor och tjänster på Internet och huruvida denna medförde en ökad risk för problematisk skuldsättning, och i vilken mån, av vilken disciplin och hur detta var studerat. Vi frågade oss i vilken mån snabbheten i mediet spelar en betydande roll, om olika ålders- och befolkningsgrupper drabbades olika, och vilken roll den oerhört snabbt utvecklade användningen av smarta telefoner spelade. Frågorna berörde också hur relevant forskning bedrivs och kanske framförallt inom vilka ämnesområden den bedrivs. Är det till exempel den teknologiska komponenten, tjänsteutvecklingen eller kundbeteenden som studeras inom e-handeln? I vilken mån finns exempelvis systemutvecklande forskning med överskuldsättning som en

parameter i det man undersöker? Kort sagt, diciplinen som publikationen kan härledas till har har stor betydelse för forskningens inriktning. Givet digitaliseringens snabba och relativt nyliga inträde, framförallt vad det gäller smarta telefoner och surfplattor, säger erfarenheter från andra områden att medvetenheten och forskning kring eventuella negativa konsekvenser av teknik- och tjänsteutveckling tenderar att släpa efter.

Kunskapsöversikten rör sig i en växelverkan mellan uttryck för den strukturella förändringen som digitaliseringen medför och de mer vardagsnära och teknikrelaterade nymodigheter som vi fortfarande i mycket behöver kartlägga för att förstå. Det kan därmed röra sig om sänkta trösklar för konsumtion genom smarta mobiler och surfplattor; att man är konsument utan att befinna sig i traditionella konsumentmiljöer; att så kallade in-game handel där spel och appar har delvisa funktioner relaterade till att man köper virtuella kläder, m.m. i själva spelen, vilket även berör barn och deras föräldrar.

Från informationsöverflöd till kunskapsöversikt

Att göra en rättvisande kunskapsöversikt över ett givet forskningsområde innebär i väldigt hög utsträckning att sortera i ett överflöd av information och välja ut det mest relevanta däri, vilket är en uppgift som kan utföras på flera sätt. Vi har valt att kombinera kvantitativa och kvalitativa sätt för att kunna motivera vårt urval så tillfredsställande som möjligt i förhållande till den kunskap vi vill teckna. ”Kunskap” beskrivs ofta utifrån mer kvalitativa preferenser än ”information”, som ofta beskrivs i termer av ett brus att bringa ordning i. Samtidigt är det inte alltid enkelt att utröna vad som är den relevanta kunskapen i ett visst fall. Orsakerna är att den bedömningen behöver göras i relation till något annat, till en kontext, och samtidigt kännetecknas informationen inom det vetenskapliga fältet av att vara ett massivt överflöd – ett information overflow (jfr Pelle Snickars bidrag i antologin *Information som problem*, 2014).

Vi gör i denna kunskapsöversikt av nödvändighet en rad urval, där det första viktiga är att vi söker bland källor för information om ”vetenskaplig kunskap”. Ganska snart står det klart att inte heller detta synbarligen enkla urvalet är enkelt. I huvudsak håller vi en pragmatisk hållning i det att vi låter rådande kunskapsinstitutioner styra över definitionen – det är vetenskaplig kunskap för att det har publicerats i vetenskapliga tidskrifter och indexerats i några av de absolut mest betrodda och välrenommerade databaserna för ändamålet. Detta löser dock på inga sätt urvalsdilemmat slutgiltigt, mängden information är fortfarande enorm, men det indikerar på att det vi nu har att leta i är av en viss karaktär – vetenskaplig. Det är svårt att exakt bedöma hur många vetenskapliga artiklar det finns eftersom det i så hög utsträckning beror på hur man räknar, men Björk et al (2008) har bedömt att det under

2006 publicerades ungefär 1 350 000 artiklar i granskade vetenskapliga tidskrifter och att det under 2007 fanns uppåt 24 000 vetenskapliga tidskrifter. Då ska man också ta i beaktande att inom många vetenskapliga discipliner är inte artikelformatet det mest tongivande sättet att förmedla forskning genom, och de monografier eller rapporter som produceras ingår därmed inte dessa siffror, och indexeras inte i den typ av databaser som samlar vetenskapliga artiklar. Oavsett var man landar så handlar det om miljontals källor, en oerhörd mängd information och ett stort brus att bringa ordning i för en kunskapsöversikt.

Anledningen till att vi ägnar relativt mycket plats åt metod i den här kunskapsöversikten, och att vi begagnar oss av tre olika metoder och delstudier, är att metoden är nyckeln till att hitta den relevanta kunskapen – och beskrivningen av metoden är i sin tur en nyckel till bedömningen av i vilken grad vi funnit den relevanta kunskapen. Den bild av vilken kunskap som finns är helt avhängig var man letar och hur man letar. Och så behöver nog en kunskapsöversikt i någon mån triangulera sig fram. Inte nödvändigtvis exakt med samma metoder som vi begagnat, men med flera kompletterande metoder. För att bringa ordning i bruset, för att kunna finna den relevanta kunskapen i vetenskapssamhällets oerhörda mängder information.

Bakgrund och behov av översikt

Man kan konstatera att dåvarande regering identifierade överskuldsättningen som ett växande samhälls- och folkhälsoproblem och tillsatte bland annat en utredning (dir. 2012:31) för att hitta strategier för att motverka överskuldsättning. Utredare Anna Hedborg rapporterade i november 2013 genom SOU 2013:78 *Överskuldsättning i kreditsamhället?* Den grundläggande orsaken och motivet för den kunskapsöversikt vi har tagit fram drivs dock av en teknikrelaterad samhällsförändring. Man kan argumentera för att digitaliseringens effekter är tämligen omvälvande på många områden och det finns även en rad indikationer på att dess systemförändrande egenskaper tämligen radikalt påverkar många av de fenomen som är relevanta för skuldsättning och individers förmåga att hålla en sund ekonomi. Hur vi konsumerar, hur vi lånar pengar och använder kredit, och vad detta betyder och kommuniceras är några av de saker som är stadda i tämligen snabb teknikrelaterad förändring.

En viktig aspekt för behovet av en kunskapsöversikt på området har också just att göra med den hastighet som den teknikrelaterade förändringen sker, vilket tydligt kan exemplifieras med utbredningen av smarta mobiler och surfplattor. Även om internet som struktur och teknisk arkitektur är flertalet decennier gammalt så är det i ständig och snabb förändring med ökat antal användare och uppkopplade enheter (jfr Larsson, 2015). I augusti 2012 publicerades den statliga utredning som fokuserat mobiltelefonins rättsliga betydelser, och som pågått sedan november 2011. Den fick

namnet *App to date – Konsumenternas rättsliga ställning när varor eller tjänster betalas via telefonräkningen, m.m.* (Ds 2012:31). I utredningen konstaterade man bland annat:

> I takt med den tekniska utvecklingen har mobiltelefonen kommit att användas till betydligt mer än att enbart ringa och ta emot samtal. I dag används mobiltelefonen bl.a. till att surfa på Internet, till att beställa olika former av varor och tjänster samt till att genomföra betalningar och annan överföring av pengar (s. 11).

Trots att den statistik gällande mobiltelefoni som utredningen använde sig av bara är 3 år gammal (sett från slutet av 2014) så har mycket hänt. Exempelvis har surfplattan på tre år spridit sig med 48 procentenheter, från 5 till 53 procentenheter (Findahl, 2014, s. 5). Den introduktionen är remarkabel. När det gäller smartphones, eller smarta mobiler, uttrycker Olle Findahl i den årligen återkommande studien Svenskarna och Internet (2014) det så här:

> Från att nästan ingen använde en smart mobil dagligen år 2010, spred sig de smarta mobilerna åren därefter snabbt främst i åldrarna 16 till 45 år. 2013 användes smartmobilen dagligen av drygt 80 procent i åldrarna 12 till 35 år. En ökning på över 70 procentenheter på tre år (Findahl, 2014, s. 17).

Det vill säga, även om frågan om *att* vi är uppkopplade i Sverige inte har ändrats så drastiskt över senaste åren så har *hur* vi är uppkopplade ändrats oerhört drastiskt. Detta är relevant för en rad digitalrelaterade frågeställningar, inklusive köp-beteende, kredithantering och skuldsättningspraktiker. Det betyder att delar av det digitala samhället har förändrats oerhört snabbt, däribland olika former av konsumtionspraktiker, med konsekvenser som vi ännu inte hunnit studera eller ens förstå. För forskningens skull – men även för myndigheter med ansvar att motverka överskuldsättning – är det viktigt att kunna sortera i vilka aspekter forskarsamhället har studerat och vilka det inte har studerat, i syfte att kunna dra nytta av verifierad kunskap, likaväl som vi behöver kunna rikta in våra kommande ansträngningar mot de områden vi har störst behov av att förstå.

Den svenska kontexten måste när det gäller digitala frågor alltid relateras till en internationell och global sådan. Mycket av vad vi kan kalla infrastruktur för internetuppkoppling och digital handel är av gränsöverskridande karaktär. Dels görs ju de facto köp över gränser av varor som importeras och exporteras, och dels är många av de aktörer som bygger och hanterar de tjänster och system vi använder aktörer på en internationell marknad. Många av de mest använda tjänsterna, som Facebook, Twitter och Googles portfölj med tjänster är internationella, såväl som de datorer, läsplattor och smarta mobiler med vilka vi kopplar upp oss, där exempelvis Apple, Microsoft och Samsung kan nämnas som globala aktörer. Dessutom kan man i Sverige ha nytta av erfarenheter från andra delar av världen. Det betyder att som forskningsområde

betraktat är arenan långt ifrån bara en svensk angelägenhet. Hur vi konsumerar och hanterar kredit är därmed i tämligen hög grad beroende på hur tekniska lösningar byggs och implementeras på en global arena, ofta med amerikanskt ursprung.

För att diskutera några av detaljerna i de förändringar som introducerats så nyligen kan man konstatera att denna de digitala teknologiernas ”pågående revolution” (Belk & Llamas, 2013, p. 10) bland annat medför hur s.k. smartphones inte bara är kommunikationsredskap utan har tagit över en rad med funktioner i vår vardag, vilket ”ersätter plånböcker, armbandsur och ringklockor” (Watson, 2010).[1] De förändrade konsumtionsmönstren som har följt leder också till nya risker. En rapport från Kronofogdemyndigheten förebyggande verksamhet (2013a) med namnet *Skuldsättning av unga genom E-handel på kredit* visar till exempel att det finns en överrepresentation av unga och kvinnor för inlämnade ärenden avseende e-handel i jämförelse med andra skuldtyper i Kronofogdemyndighetens betalningsförelägganderegister. Kronofogden har tidigare noterat (2012) att en av de vanliga anledningarna för betalningsföreläggande för de mellan 18 och 25 är köp genom faktura och att en stor del av dessa handlar om e-handel.

Dessa rapporter indikerar några av de tendenser som har med digitalisering och överskuldsättning att göra. Denna kunskapsöversikt söker kartlägga liknande vetenskapliga studier som undersöker hur digitalt medierade konsumtionsmönster fungerar och vad de leder till i termer av överskuldsättning.

Individ och struktur

Även om det är lättast att se hur digitaliseringen är relevant för privatpersoner på vardagsnivån – exv. genom att se på trender gällande internetuppkoppling och exempelvis smarta mobiltelefoner – så finns det ett strukturellt beroende som man kan påstå idag genomsyrar större delen av samhällsbyggnaden. Det betyder att även de som av någon anledning försöker att stå emot digitaliseringen i sina val av att inte använda vissa typer av kommunikationsmedel eller sociala medier ändå drabbas eller inlemmas i den strukturella omvandlingen som det digitala samhället innebär.

Hur vi kommunicerar genom sms, sociala medier som Facebook och Twitter, hur vi kommit att låta dessa ”vänskapskretsar” bistå med nyhetsförmedling i flödesform, hur media och hur vi tar till oss media fundamentalt förändrats över bara en kort tid. I detta strukturella sammanhang kan man därmed också placera in konsumtionspraktiker, som i allt högre grad blivit digitalt medierade i e-handel, understödda av en växande rad alternativ till kredithantering genom telefoniabonnemang knutna till smarta mobiler (köpta på kredit), e-fakturor, sms-lån eller en rad konsumtionsförenklande mellanhandslösningar som Apple-konto, Paypal

[1] “replacing wallets, watches and doorbells”.

m.m. knutna till betal- eller kreditkort. Detta gör att även kreditbaserad konsumtion på ett relativt sömlöst vis sträcker sig även till barn som använder sina föräldrars surfplattor kan vara konsumenter inom själva spelen de spelar hemma i sitt lekrum.[2] Aldrig förr har kommunikationerna gjort privat kommunikation så publik, och aldrig förr har en traditionellt sett publik företeelse som konsumtion blivit så intimt privat. Var som helst och när som helst är vi konsumenter. Var som helst och när som helst är vi kredittagare. Detta är en strukturell förändring i samhället, medierad av digitaliseringens omvälvande förmåga.

Från e-handel till mobil e-handel

Under senare år har diskussioner kring ett kontantlöst samhälle aktualiserats av utvecklingen av kreditkortsystem och immateriella pengar (Guttman, 2003). Något som driver på utvecklingen är nya tekniska lösningar för köp och betalning ute på marknaden (Arvidsson 2013). E-handeln ökar stadigt och i och med det även olika betaltjänster. På frammarsch är nu även den snabbt växande mobila e-handeln. Här har smarta telefoner öppnat en ny värld av tekniker för köp och betalning med transaktioner av olika slag, där den minsta gemensamma nämnaren är just mobiltelefonen. Den mobila e-handeln har slagit stort i exempelvis USA och är på gång även i Sverige där den lockar alltfler aktörer som nu väljer att ta fram mobila lösningar. Även om androiderna är de smarta telefoner som dominerar i Sverige så förekommer den mesta mobila e-handeln via iPhones. Det är främst tjänster och nedladdningar som köps via mobilen. Enligt en undersökning kring nordisk e-handel har 28 procent av alla konsumenter i Stockholm handlat via sin mobil följt av 13 procent i övriga städer och 9 procent av konsumenter på landsbygden (DIBS E-handelsindex 2012). Var tionde nordbo som e-handlar tror att de kommer att göra det via mobilen det kommande året. Det skulle innebära en fördubblad användning på bara ett år (Post Nord - E-handeln i Norden 2012) De svenska konsumenter som prövat att handla genom mobiler tror att de kommer göra det ännu mer i framtiden. Hela 82 % av dessa konsumenter tror att de behåller eller ökar sin e-handel genom mobiler närmaste året (DIBS E-handelsindex 2012). Här kan nämnas att den mobila e-handeln ibland delas in i:

- Mobil e-handel (exkl. app-köp och i-app-köp);
- SMS-biljetter;

[2] Att spel för barn är delvis uppbyggda kring att göra köp inom apparna är vanligt förekommande. Man kan dock göra säkerhetsinställningar så att det blir svårt för barn att lyckas genomföra köpen. En rad uppmärksammade fall har dock rapporterats där konsekvenserna inte blivit bra, se exv. fallet med Smurfspelet där små barn köpte smurfbär inom spelet för relativt stora summor innan det uppdagades (USA Today, 12 september, 2010).

- Köp av appar;
- Köp i appar;
- Lån via SMS.

Här kan man även diskutera den konsumtion som är förbundet med vissa spel, dvs. integrerat i själva spelets idé. Detta område är ännu inte särdeles beforskat, även om det då och då kommit upp i samhällsdebatt, speciellt när det rör barn som konsumerat via sina föräldrars anknutna betalkort. De olika inneboende utmaningarna ser rimligen lite olika ut beroende på vilken form för konsumtion man diskuterar.

Syfte och disposition

Avsikten med denna kunskapsöversikt är, som nämnts, att beskriva kunskapsläget avseende nya konsumtionsmönster som ett resultat av digitaliseringen i samhället, och hur dessa konsumtionsmönster påverkar graden av överskuldsättning i olika befolkningsgrupper. Vi har valt att metodologiskt bryta ner uppdraget i tre delstudier av delvis olika karaktär, i syfte att ge en så heltäckande och sann bild som möjligt. Denna uppdelning återspeglas också tydligt i denna rapport. Vi har valt att inleda med en relativt utförlig sammanfattning för att vara tydliga och funktionella; de som bara vill veta vilka take-aways som är viktigast ska också enkelt kunna få dessa. I övrigt anger *kapitel ett* ramverket för kunskapsöversikten, uppdraget i sig, bakgrund och syfte, och vem som har gjort vad; *kapitel två* redovisar den första, bibliometriska, delstudien; *kapitel tre* redovisar den systematiska litteraturöversikten, som är den andra delstudien; och *kapitel fyra* redovisar de kompletterande sökningar som var nödvändiga för att kartlägga vilken typ av kunskap som finns uttryckt i svenskspråkiga rapporter, utredningar och böcker, vilket övriga två delstudier inte träffar. I det avslutande *kapitel fem* görs en sammanställning över slutsatser, med några rekommendationer för framtida forskningsinriktningar.

Delstudie 1: Bibliometri

I anslutning till den systematiska litteraturöversikten av forskning om överskuldsättning och relaterade teman, redovisad i efterföljande kapitel, gjordes också en *bibliometrisk* analys av forskningslitteratur som behandlar teman relaterade till överskuldsättning i digitala sammanhang. Bibliometri handlar i grunden om kvantitativa och statistiska analyser av texters och textsamlingars egenskaper; men förknippas idag framför allt med utvärdering av forskning genom att använda statistik över antal publikationer, och i vilken utsträckning dessa citeras i annan forskningslitteratur, som indikatorer på vetenskaplig produktivitet och genomslag. Bibliometri kan också användas för att kartlägga ett forskningsfält genom att analysera olika egenskaper i forskningsfältets litteratur. Genom att studera statistiska samband mellan begrepp som används inom ett visst forskningsområde kan man kartlägga de olika teman som behandlas inom området; och genom att analysera t.ex. de tidskrifter som forskningen publicerats i och som artiklarna refererar till går det att se inom vilka forskningsfält som ett forskningsområde studeras; och i vilken utsträckning dessa forskningsfält relaterar sina resultat till andra fälts studier av ett visst ämne.

För att genomföra dessa analyser behövs data som är möjlig att effektivt samla in på ett strukturerat sätt. Olika databaser över forskningslitteratur innehåller olika typer av litteratur – olika publikationstyper (t.ex. tidskriftartiklar, monografier, kapitel i antologier, konferenspublikationer) och publikationer på olika språk – och också med stora skillnader i vilken information som samlas om forskningslitteraturen. Detta innebär att beroende på vilken databas man använder så kommer man också att analysera olika delar av ett fälts forskningslitteratur, och det är också olika egenskaper i litteraturen som kan analyseras.

För den bibliometriska analysen av litteratur om överskuldsättning i digitala sammanhang valdes databasen Web of Science (WoS), producerad av Thomson Reuters. WoS är en databas som förtecknar internationell forskningslitteratur, framför allt publicerad i form av tidskriftsartiklar på engelska; och med fördelen att den information de samlar är innehållsmässigt rik och möjliggör analyser av många olika slag, och att datan också är möjlig att samla in på ett effektivt sätt. Nackdelen är att fokuset på internationella tidskriftsartiklar gör att man riskerar att gå miste om forskningslitteratur som publiceras i t.ex. böcker och som mer riktar sig till en nationell publik, något som inte minst inom samhällsvetenskaperna och humanistisk forskning är vanligt. Resultatet av analyserna måste alltså ses med detta i åtanke, att det är en delmängd av den totala forskningslitteraturen som analyseras; och samtidigt överväger

fortfarande fördelarna med WoS om man vill få en uppfattning om olika egenskaper inom ett forskningsfält utifrån ett internationellt perspektiv.

Delstudiens material och metod

För att samla in litteratur som är relevant ifråga om överskuldsättning i digitala sammanhang identifierades ett antal ämnesord för att utforma söksträngar som sedan kunde användas i WoS-databaserna (Science Citation Index, Social Science Citation Index och Arts & Humanities Citation Index, samt Conference Proceedings Citation Index). Söksträngarna utformades utifrån två huvudsakliga teman, vilka redovisas separat:

1) Skuldsättning i digitala sammanhang
2) Konsumentkultur och konsumentbeteende i digitala sammanhang

Sökningarna avgränsades till litteratur publicerad under åren 2005-2014. Informationen om de publikationer som identifierades i sökningarna i WoS laddades ner för vidare bearbetning och analys med hjälp av programvarorna Bibexcel[3] (ett program för bearbetning av data och bibliometriska analyser), VOSviewer[4] (ett program för visualisering av bibliometriska analyser, där VOS står för vicinity of similarities) samt MS Excel.

Forskningsområden och citeringsmönster

För att kartlägga de forskningsfält där man studerar frågor om skuldsättning och konsumtionskultur i digitala sammanhang studerades dels inom vilka tidskrifter forskningen publicerades, dels vilka tidskrifter som litteraturen refererar till. I den förstnämnda analysen studeras fördelningen av artiklar mellan de forskningsområden som WoS använder för att beskriva de tidskrifter som artiklarna publiceras i. I den senare analyseras de citerade referenserna som kopplas till de artiklar som studeras. Referenslistorna (”cited reference”-fältet i WoS-datan) för artiklarna renodlas så att endast tidskriftnamnet återstår. Sedan analyseras hur ofta de olika citerade tidskrifterna förekommer tillsammans i referenslistorna för de artiklar som ligger till grund för analyserna. Analyserna visualiseras i form av en karta där tidskrifter som citeras oftare redovisas som större enheter på kartan; och tidskrifter som ofta citeras tillsammans

[3] http://www8.umu.se/inforsk/Bibexcel/index.html

[4] http://www.vosviewer.com/

placeras nära varandra och bildar på så sätt kluster som kan sägas representera olika forskningsfält.

Relevanta begrepp

För att kartlägga vilka teman som behandlas i forskning om skuldsättning och konsumtionskultur i digitala sammanhang analyserades de begrepp som förekommer i litteraturen genom att studera titlar, abstrakt och ämnesord. De fält i WoS-datan som innehåller denna information samlades i en textfil med hjälp av Bibexcel, och analyserades sedan i VOSviewer. I det första steget använder programmet en algoritm för att identifiera relevanta begrepp (och rensa ut icke-betydelsebärande ord som t.ex. ”and”, ”or” osv. ur titel- och abstraktfälten, samt att minska betydelsen av begrepp som förekommer i de flesta dokument, för att på så sätt fokusera analysen på grupper av mer specifika begrepp). När de relevanta begreppen identifierats, analyseras sedan hur ofta dessa begrepp förekommer och inte minst, hur ofta olika begrepp förekommer tillsammans. Liksom med de citerade tidskrifterna visualiseras begreppen i form av en karta där begrepp som förekommer ofta redovisas som större enheter på kartan, begrepp som ofta förekommer tillsammans placeras närmare varandra än de som mer sällan förekommer tillsammans, vilket gör att större samlingar av begrepp som ofta förekommer tillsammans bildar kluster.

Resultat från delstudie 1: Bibliometrisk analys

De två teman som studerats i den bibliometriska analysen – Skuldsättning i digitala sammanhang samt Konsumentkultur och konsumentbeteenden i digitala sammanhang – redovisas separat i varsitt avsnitt, och i redovisningen inkluderas också de söksträngar och eventuella extra avgränsningar som gjorts i sökningarna.

”Electronic consumption and debt” / Skuldsättning i digitala sammanhang

För att identifiera forskning om skuldsättning i digitala sammanhang användes följande söksträng, vilken användes i ”topic search” i Web of Science, en sökning som resulterade i 1 472 artiklar som laddades ner för bearbetning och fortsatt analys:

> (debt* OR indebt* OR overindebt* OR loan* OR borrow* OR lend* OR credit* OR mortage OR invoice)
>
> AND

(Digital* OR online* OR electronic* OR cyber* OR internet* OR virtual* OR wired OR mobile OR cell phone OR Iphone OR android OR application* OR app OR smartphone)

AND

(Buy* OR shop* OR consum* OR purchas* OR retail* OR merchandi* OR marketing OR e-shop* OR e-consum* OR e-purchas* OR e-retail* OR e-merchandi* OR e-marketing*)

NOT

librar*

Vilka fält forskar man i?

För att undersöka inom vilka fält det går att identifiera forskning om skuldsättning i digitala sammanhang gjordes alltså två olika sorters analyser. Den första analysen fokuserade på inom vilka forskningsfält som artiklarna publicerades, vilket representeras av de ämneskategorier som WoS använder för att beskriva de tidskrifter vars artiklar databaserna indexerar (figur 1). Av de forskningsfält med fler än 100 publicerade artiklar dominerar två huvudsakliga områden: datavetenskap – representerat av ”computer science”, ”engineering” och ”information systems” – samt ekonomi och handel, speglat i ”economics”, ”management/operations research” och ”business/finance”. I spannet mellan 50-100 artiklar återkommer det tekniska perspektivet i form av ”telecommunications”, men vi hittar också ”environmental sciences” samt ”mathematics”, där det sistnämnda sannolikt speglar en metodologisk aspekt av forskningen snarare än empiriska studier av skuldsättning i digitala sammanhang. Överlag tyder de forskningsfält som är synliga i analysen på att forskningen om skuldsättning i digitala sammanhang – så som den representeras i WoS-databaserna – på en fokusering på ett systemperspektiv, snarare än på ett konsument- eller användarperspektiv. Det verkar handla mer om hur man kan utveckla system och affärsstrategier som skyddar affärsidkare från att förlora pengar på affärer där konsumenten inte kan betala, än forskning om konsumenter som skuldsatt sig genom överkonsumtion i digitala sammanhang och de effekter detta kan ha på deras liv, vilket – om det hade varit mer synligt – hade representerats av t.ex. sociologi och andra mer beteendevetenskapliga forskningsfält.

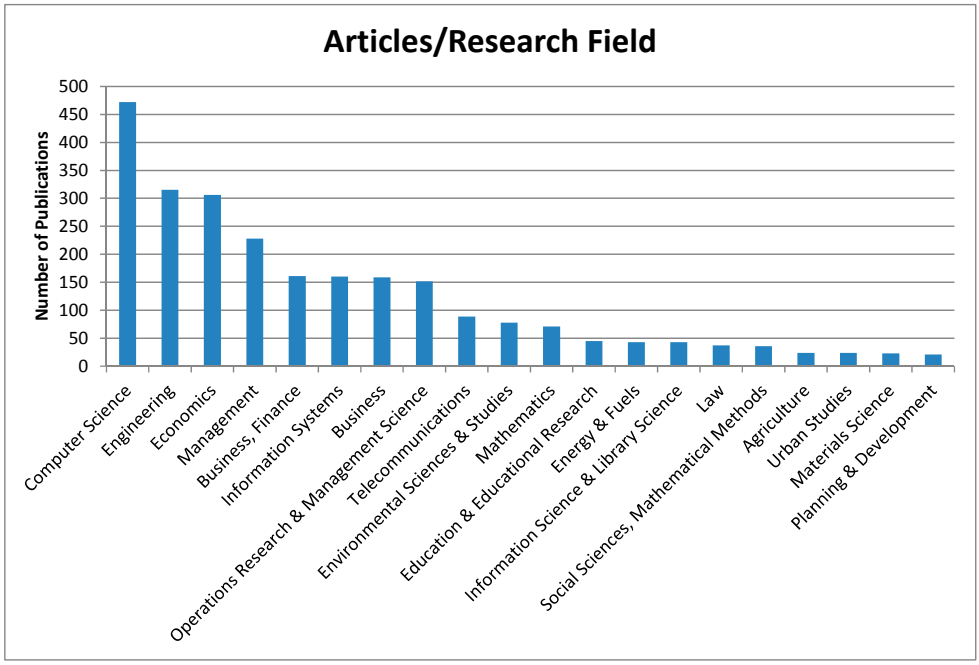

Figur 1. Forskningsfält inom vilka artiklar om skuldsättning i digitala sammanhang publicerats, definierat som WoS-kategorier för tidskrifter. 20 forskningsfält med fler än 20 artiklar (n=122 WoS-kategorier).

Den andra analysen för att studera inom vilka forskningsfält som analyserar skuldsättning i digitala sammanhang ser till de tidskrifter som citeras, och därmed den vetenskapliga kontext som författarna till artiklarna själva placerar sig inom (figur 2). Vid sidan av den fysiska närheten mellan tidskrifter baserad på hur ofta tidskrifter citeras tillsammans, används också co-citeringsfrekvenserna för en statistisk klusteranalys, resultatet av vilken representeras i att olika kluster av tidskrifter får olika färger på kartan. Således finner vi två kluster i den nedre delen av kartan i mörkblått och gult som handlar om ekonomi och finans, representerat av tidskrifter som *Journal of Financing* (”J financ”) och *American Economic Review* (”Am econ rev”). Till höger på kartan finner vi ett grönt kluster av management-, marketing- och konsumtionsforskningstidskrifter som *Journal of Marketing* (”J marketing”), *Management Science* (”Manage sci”) och *Journal of Consumer Research* (”J consum res”). Och längst upp på kartan finner vi ett rött kluster av tidskrifter inriktade mot datavetenskap och systemutveckling som *Decision Support Systems* (”Decis support syst”) och *Communications of the Association for Computing Machinery* (”Commun ACM”). Så långt överensstämmer analysen väl med resultaten av analysen av de dominerande tidskriftkategorierna inom vilka de artiklar vi analyserar publicerats i. Dock ska det påpekas att förekomsten av tidskrifter som inriktar sig mot

konsumtionsforskning kan visa på en mer konsument- och användarinriktad forskning än vad som var synligt i analysen av tidskriftkategorier. Synligheten av detta perspektiv förstärks också av att det i co-citeringsanalysen också syns två mindre kluster: ett lila kluster av sociologiska tidskrifter mellan det blå ekonomiklustret och det gröna marketingklustret, samt ett litet brandgult kluster av psykologiskt inriktade tidskrifter direkt under det gröna marketingklustret. Dessutom finner vi längst ner till höger också ett ljusblått kluster som representerar juridiska tidskrifter, vilka också i mindre utsträckning fanns representerade i analysen av tidskriftkategorier.

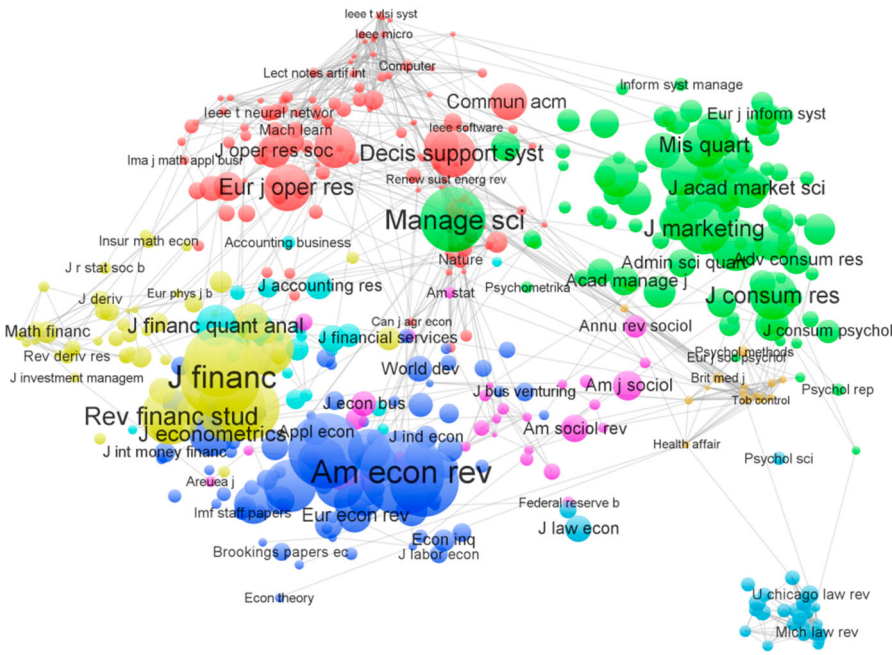

Figur 2. Forskningsfält som artikelförfattare relaterar sin forskning till, representerad citerade tidskrifter. Co-citeringsanalys, baserad på tidskriftnamn i ”Cited Reference”-fältet. 501 tidskrifter som citerats 6 gånger eller mer. Linjer representerar 1 000 individuella citeringslänkar eller fler.

Vad kan man då dra för slutsatser av detta? I båda analyserna framstår det ekonomiska-/affärsinriktade perspektivet som dominerande, tillsammans med ett mer tekniskt systemorienterat perspektiv. Användar- eller konsumentperspektivet däremot, framträder endast i analysen av tidskrifter som citeras tillsammans; och frågan är i vilken utsträckning det faktiskt handlar om forskning utifrån konsumenternas perspektiv, eller om det är frågan om mer system- eller handelsorienterad forskning som i någon mån använder sig av rön från konsumtions- och beteendeforskning? För att få svar på detta

kan det vara idé att närmare studera de begrepp som faktiskt används i forskningen, och för att beskriva innehållet i artiklarna i sig, d.v.s. att inte bara studera inom vilka fält man forskar om skuldsättning i digitala sammanhang, utan att se vad de faktiskt skriver om.

Vad skriver man om?

För att undersöka vilka teman som dyker upp i artiklar om skuldsättning i digitala sammanhang analyserades titlar, sammanfattningar (abstract) samt de ämnesord som används för att beskriva artiklarna, en analys som liksom co-citeringsanalysen visualiserades i form av en karta över begrepp där ord som oftare förekommer tillsammans hamnar närmare än de ord som mer sällan förekommer tillsammans; och där samförekomstfrekvenserna också analyserades genom en statistisk klusteranalys (figur 3).

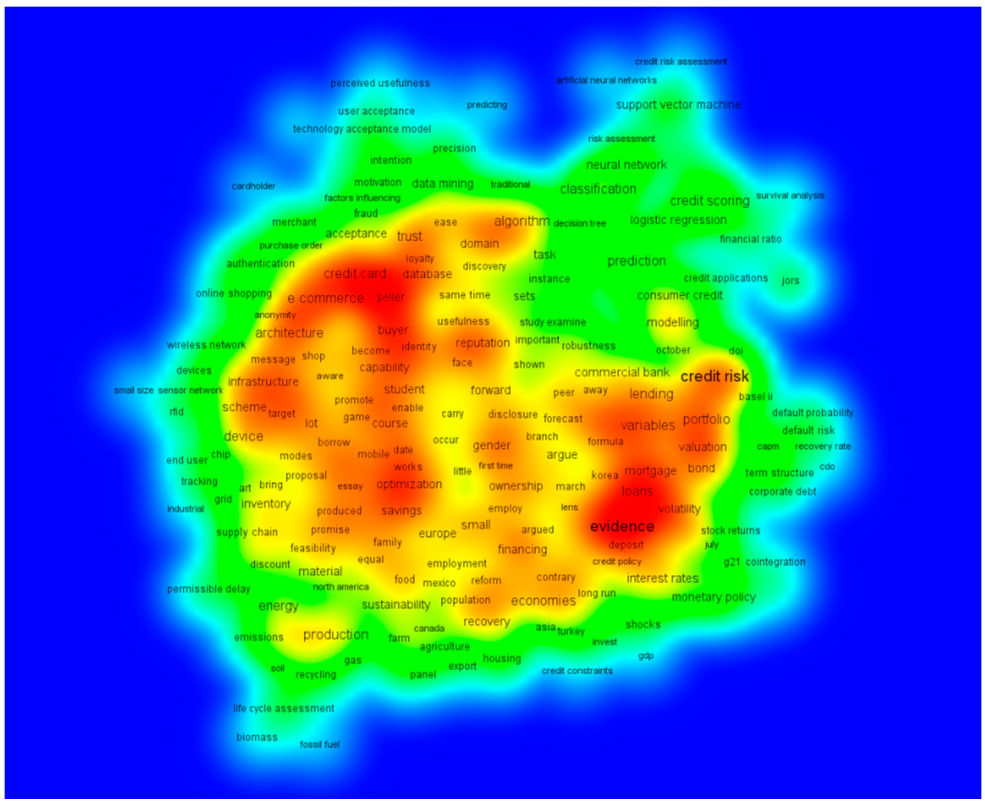

Figur 3. Begrepp i artiklar om skuldsättning i digitala sammanhang, baserad på samförekomster av ord i titlar, abstract och ämnesord. 930 begrepp som förekommer 5 gånger eller mer.

Liksom i analyserna av forskningsfälten verkar mycket fokus i hög grad ligga på affärsidkarnas perspektiv, dels utifrån tekniska, dels utifrån affärs- och finansiella perspektiv. Begreppen speglar i hög grad frågor om hur man kan utvärdera kreditvärdighet; och hur man kan undvika uteblivna betalningar eller att inte få tillbaka utlånade pengar. Däremot är det få begrepp som verkar spegla forskning om konsekvenser för konsumenter och de fall då de hamnat i skuld.

I kartan hittar vi två huvudsakliga kluster, båda representerade av mörkare röda fält. Till vänster finner vi ett kluster inriktat mot handel, i rätt hög utsträckning fokuserat på infrastruktur, affärsprocesser och tekniska lösningar för handel och betalning i digitala sammanhang (figur 4). Där kan man bland annat notera att tillitsbegreppet (”trust”) tar en relativt stor plats, men att det då i hög grad verkar handla om att skapa tillförlitliga och säkra system för handeln och utifrån ett tekniskt perspektiv, snarare än något sorts bredare tillitsbegrepp som innefattar något sorts konsument- eller användarperspektiv.

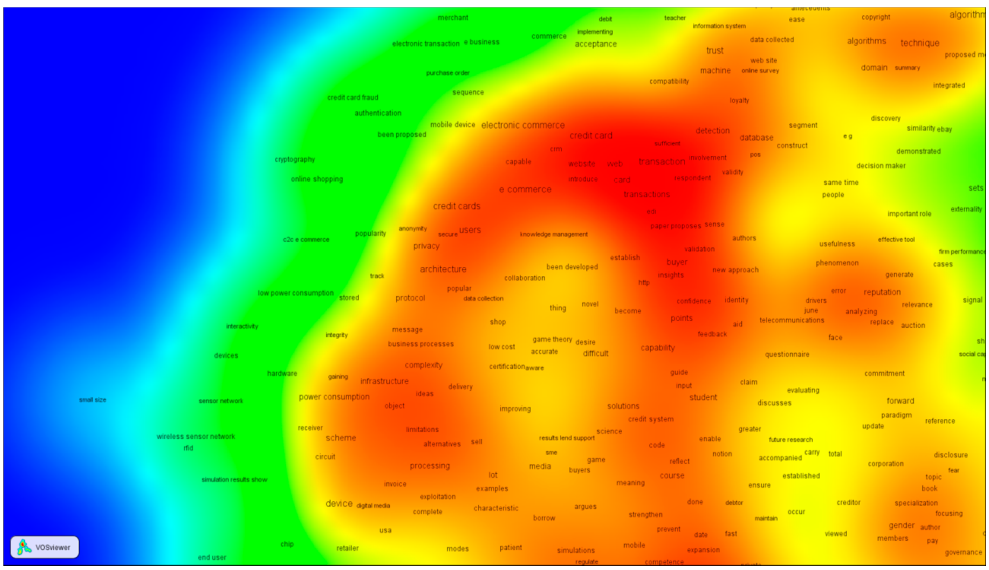

Figur 4. Kluster av begrepp relaterade till handel. Detaljerad zoomning i begreppskarta i figur 3.

Det andra klustret i kartans högra del innehåller i hög grad begrepp relaterade till riskbedömnings och -hantering, inte minst ifråga om kreditvärdering (figur 5). Även här är fokus i hög grad affärsperspektivet snarare än något sorts användar- eller konsumentperspektiv, d.v.s. ”risk” handlar mer om affärsidkares och kreditgivares risk att inte få betalt än konsumenternas risk att bli skuldsatta.

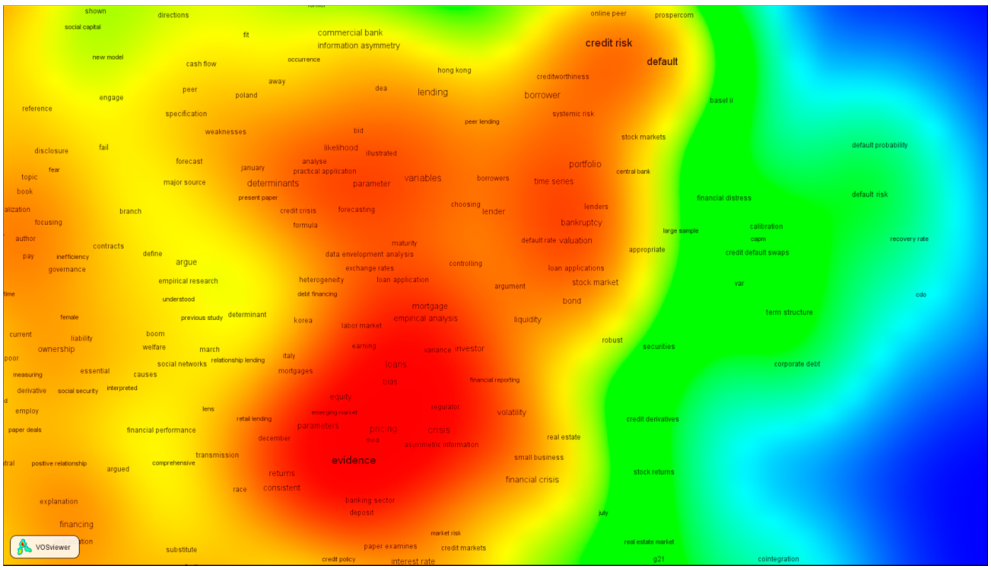

Figur 5. Kluster av begrepp relaterade till riskhantering och kreditbedömning. Detaljerad zoomning i begreppskarta i figur 3.

För att hitta begrepp relaterade till något sorts användar- eller konsumentperspektiv får man zooma rätt långt in i kartan, där man hittar begrepp som används relativt sällan; och även där är fokus i användarperspektivet i hög grad kopplat till användning av tekniska system snarare än ett konsumentperspektiv där man intresserar sig för hur konsumenterna påverkas av digital handel och risker för att skuldsätta sig (figur 6).

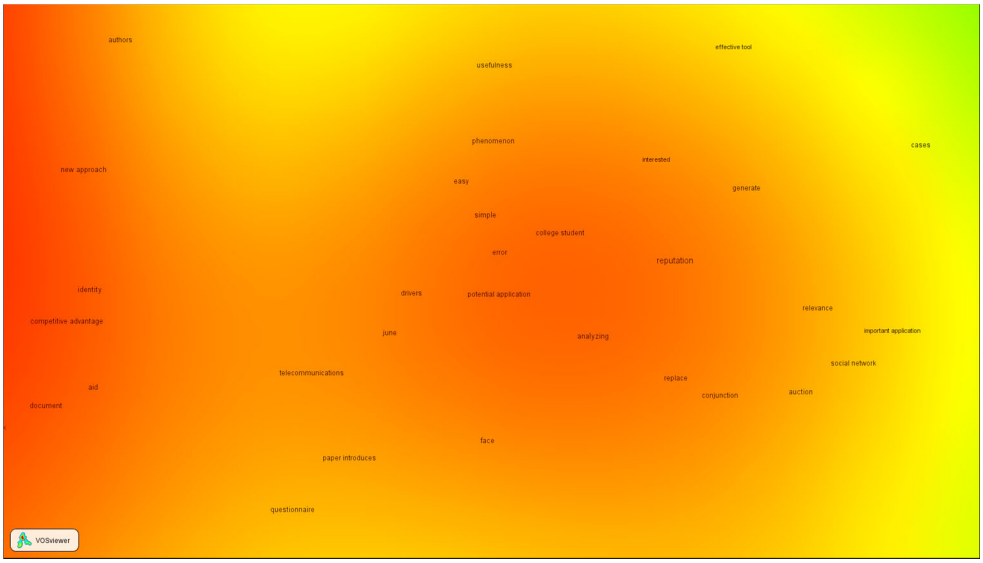

Figur 6. Kluster av begrepp relaterade till användarperspektiv. Detaljerad zoomning i begreppskarta i figur 3.

I en analys av de begrepp som används i forskning om skuldsättning i digitala sammanhang stöds alltså analysen av tidskriftkategorierna i definitionen av de forskningsfält där denna forskning pågår, snarare än de tendenser som verkar peka mot ett mer konsumentorienterat perspektiv som kunde identifieras i co-citeringsanalyserna.

Electronic consumption and consumer culture / Konsumentkultur och konsumentbeteenden i digitala sammanhang

För att identifiera forskning om konsumentkultur och -beteenden i digitala sammanhang användes följande söksträng, vilken användes i ”topic search” i Web of Science, en sökning som resulterade i 3 020 artiklar som laddades ner för bearbetning och fortsatt analys:

> (Digital* OR online* OR electronic* OR cyber* OR internet* OR virtual* OR wired OR mobile OR cell phone OR Iphone OR android OR application* OR app OR smartphone)
>
> AND

(Buy* OR shop* OR consum* OR purchas* OR retail* OR merchandi* OR marketing OR e-shop* OR e-consum* OR e-purchas* OR e-retail* OR e-merchandi* OR e-marketing*)

AND

(consum* NEAR (cult* OR behav*))

NOT

(librar* OR energy*)

En skillnad i denna sökning, jämfört med sökningen för att finna artiklar om skuldsättning, var att den föregående analysen baserades på sökningar efter artiklar i alla WoS-databaser, medan denna sökning – relaterad till konsumentkultur och konsumentbeteenden begränsades till Social Science Citation Index (SSCI) och Arts & Humanities Citation Index (A&HCI) (och deras motsvarande databas för konferenstryck – CPCI-SSH), medan Science Citation Index (SCI samt CPCI-S) denna gång utelämnades. Anledningen till detta är att en inledande sökning där resultat från SCI inkluderades resulterade i att söksträngen fångade in för många resultat som inte var ämnesmässigt relevanta, och att en avgränsning därför blev nödvändig.

Vilka fält forskar man i?

Om man ser till hur WoS kategoriserar de tidskrifter i vilka artiklar om konsumtionskultur och -beteenden publicerats i, domineras det av business-, management- och ekonomisk forskning, med drygt hälften av alla artiklar (figur 7). I spannet av tidskrifter med mellan 200-400 artiklar hittar vi forskning inom psykologi, datavetenskap och biblioteks- och informationsvetenskap. Därefter följer ett antal olika forskningsfält som spänner över allt från utbildningsvetenskaper till sociologi. Dock kan man i huvudsak tolka detta som att det finns tre dominerande inriktningar när det gäller var man forskar om konsumtionskultur och -beteenden:

1) Ekonomisk och handelsorienterad forskning,
2) Teknisk forskning om system för e-handel och användningen av dessa, samt
3) Beteendevetenskaplig forskning.

Så, i jämförelse med forskning om skuldsättning i digitala sammanhang är den generella strukturen här ungefär densamma, med undantaget att beteendevetenskaplig forskning här blir synlig på ett annat sätt än ifråga om skuldsättningsforskningen.

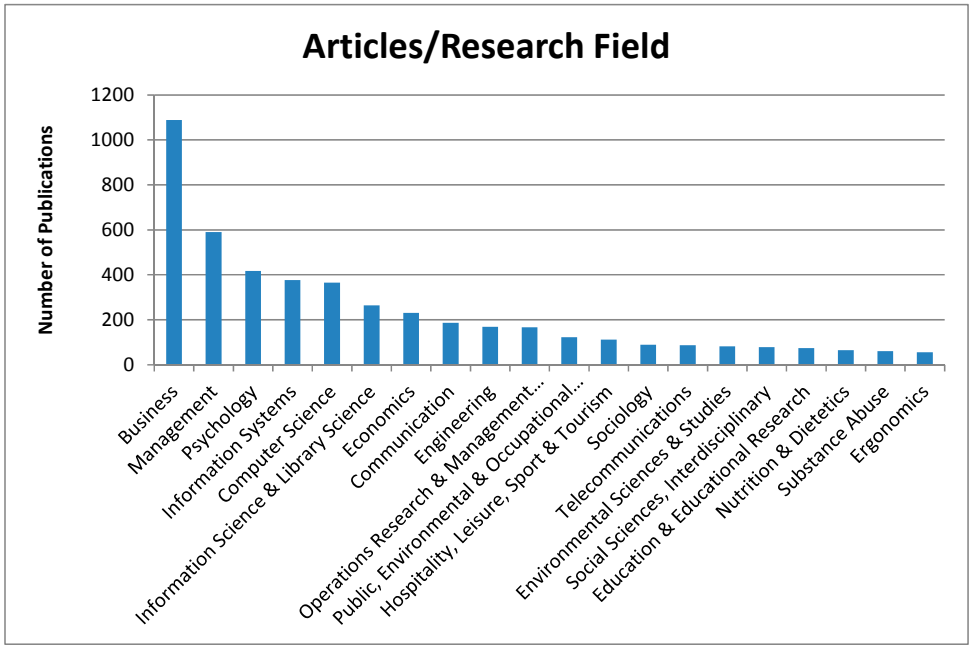

Figur 7. Forskningsfält inom vilka artiklar om konsumentkultur och -beteenden i digitala sammanhang publicerats, definierat som WoS-kategorier för tidskrifter. 20 forskningsfält med fler än 55 artiklar (n=117 WoS-kategorier).

Om man ändrar fokus för att analysera forskningsfält där man studerar frågor om konsumtionskultur och -beteenden, från WoS kategorisering av de tidskrifter där artiklarna publicerats, till de tidskrifter som artiklarna citerar, får vi resultat som relativt väl reflekterar resultaten av analysen av tidskriftkategorierna (figur 8). Management, ekonomi och marknadsföring finner vi i mitten av kartan, representerade i ett gult och ett grönt kluster, där det gröna klustret i den nedre delen av kartan samlar tidskrifter inriktade mot marknadsföring, medan det gula klustret i kartans övre del mer är fokuserat på management- och ekonomisk forskning. på kartans vänstra sida hittar vi ett kluster inriktat mot informationssystem, som om vi jämför det med de citerade tidskrifterna i motsvarande analys av skuldfrågor, är mer fokuserat på informationssystem specialiserade för management- och beslutsfunktion. Och ser vi till det röda klustret till höger, så är det i väldigt hög grad fokuserat på psykologitidskrifter, medan det sociologiska perspektiv, som vi fann både i analysen av tidskriftkategorier för kultur- och beteendefrågor och i analysen av citerade tidskrifter ifråga om skuldfrågor, saknas.

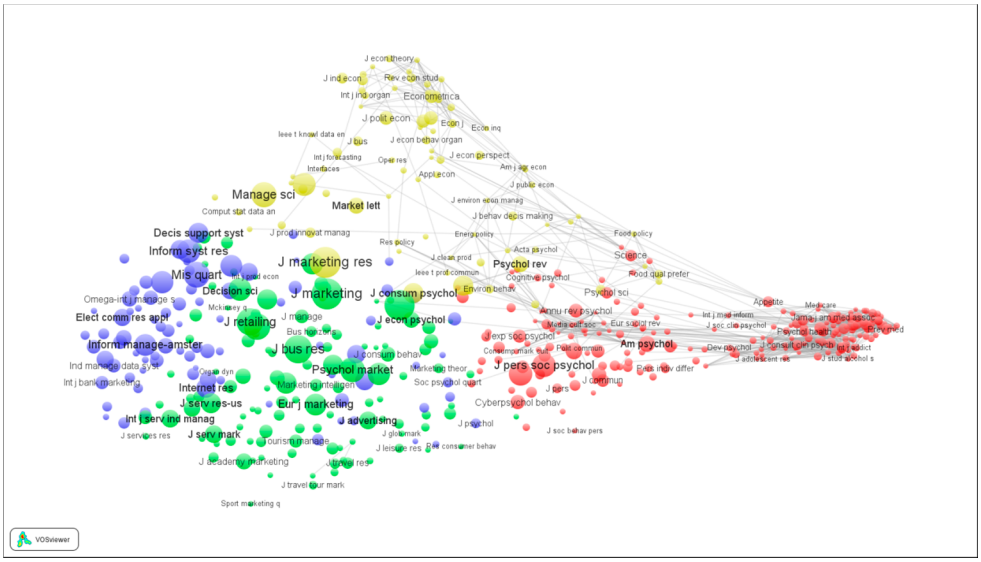

Figur 8. Forskningsfält som artikelförfattare relaterar sin forskning till, representerad av citerade tidskrifter. Co-citeringsanalys, baserad på tidskriftnamn i ”Cited Reference”-fältet. 501 tidskrifter som citerats 18 gånger eller mer. Linjer representerar 1 000 individuella citeringslänkar eller fler.

Liksom i fråga om forskning om skuldfrågor i digitala sammanhang finner vi tydliga ekonomiska perspektiv tillsammans med forskning om tekniska aspekter när vi ser inom vilka forskningsfält som man studerat frågor om konsumtionsbeteenden och -kulturer. Däremot framträder här ett tydligare beteendevetenskapligt perspektiv, och framför allt då ett psykologiskt perspektiv (när vi utgår från citerade tidskrifter).

Vad skriver man om?

För att undersöka vad man skriver om i forskning om konsumtionskultur och konsumentbeteenden analyserades även här de begrepp som används i titlar, sammanfattningar och ämnesord för de artiklar som bildar grund för analysen (figur 9). Den begreppsliga karta vi får fram består i huvudsak av två delar:

- En som är kopplad till ett systemperspektiv på den vänstra sidan, där konsumenternas tillit till handel och teknik står i fokus, tillsammans med frågor om teknikacceptans och konsumenternas faktiska användning av system för e-handel och -betalning.
- En som är mer orienterad mot mer allmänna frågor om konsumtionsmönster och konsumentbeteenden, till höger i kartan, och där inte minst riskbeteenden utgör en viktig del.

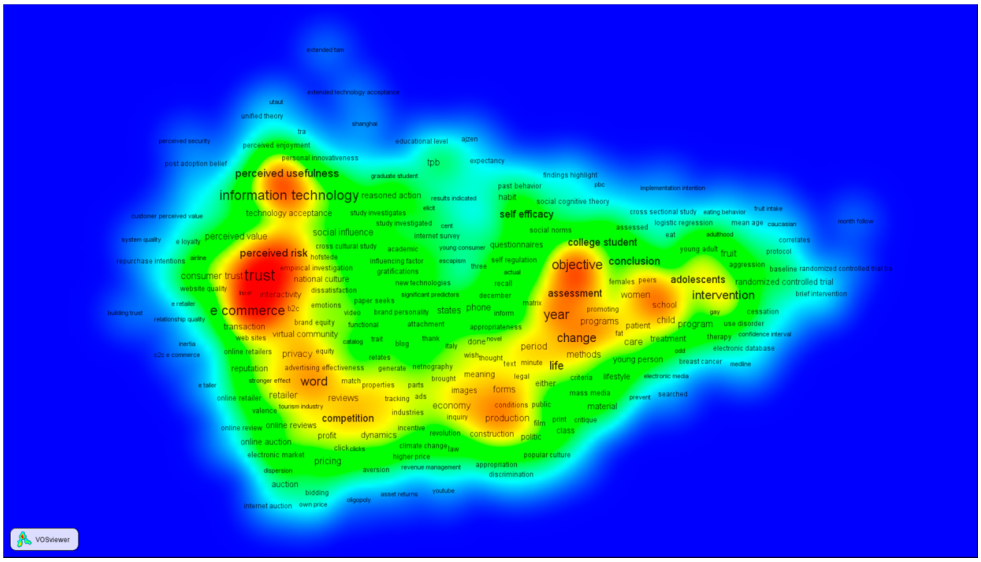

Figur 9. Begrepp i artiklar om konsumtionskultur och -beteenden i digitala sammanhang, baserad på samförekomster av ord i titlar, abstract och ämnesord. 1 989 begrepp som förekommer 5 gånger eller mer.

Det är påfallande hur stor del av den forskning som utgår ifrån ett konsument- och användarperspektiv ändå i hög grad är fokuserad på möjligheter till en fungerande elektronisk handel. När det t.ex. gäller frågor om tillit, så är det i hög grad en fråga om att skapa acceptans och tillit till de system som används för handel och betalning. Och i det kluster där mer allmänna kulturella och beteenderelaterade begrepp samlas, är det en anmärkningsvärt stor andel av dessa som kan kopplas till frågor om risk- och missbruksrelaterade beteenden, medan mer allmänna frågor om skillnader i konsumtionskulturer och -beteenden – t.ex. i olika åldersspann, bland olika grupper i samhället, eller ifråga om t.ex. elektronisk handel jämfört med traditionell handel – är synliga i betydligt mindre omfattning.

Slutsatser från delstudie 1

Om man ser till den internationella forskningen om e-handel, såsom den representeras i artiklar indexerade i WoS-databaserna, kan man teckna några relativt tydliga karaktäristika:

- Fokus ligger i hög grad på system och handelsverksamhet snarare än på konsumenter och konsumtionsmönster, vilket bland annat betyder att i analysen av skuldsättning i digitala sammanhang är det ekonomiska/affärsinriktade perspektivet dominant.
- En begreppsanalys inom analysen av skuldsättning i digitala sammanhang visar att perspektivet i forskningen ofta dels är tekniskt och dels är utifrån det affärsmässiga och finansiella, som i till exempel bedömningen av kreditvärdighet och undvikande av uteblivna betalningar.
- När det gäller den bibliometriska analysen av konsumentkulturer och konsumentbeteende i digitala sammanhang är det påfallande hur stor del av den forskning som utgår ifrån ett konsument- och användarperspektiv ändå i hög grad är fokuserad på möjligheter till en fungerande elektronisk handel.

Det betyder att i den utsträckning som det går att identifiera forskning inriktad mot konsumenter och deras beteenden, så är det i relativt hög utsträckning fråga om riskbeteenden. Frågorna verkar mer handla om ”hur utformar vi system för e-handel?” och ”hur undviker vi att inte få betalt?”, snarare än att utifrån ett konsumentperspektiv undersöka konsekvenser av digital tillgänglighet till konsumtion och eventuell skuldsättningsproblematik relaterad till e-handel.

Delstudie 2: Systematisk litteraturöversikt

En systematisk litteraturöversikt är en sammanställning av relevant litteratur inom ett visst ämnesområde. Insamlingsmetoden för en sådan översikt bygger, som namnet antyder, på en noga utarbetad och systematisk metodik för litteratursökning. Nedan följer en beskrivning av metoden, hur den applicerats i föreliggande studie, samt en redogörelse för det material som använts. En styrka i denna delstudie som inte ryms inom den bibliometriska delstudien, vilket gör att de förtjänstfullt kompletterar varandra, är att här finns även en kvalitativ dimension inkluderad där vi läser och värderar mycket av den litteratur vi har systematiserat, även om det framförallt sker på abstractnivå. Detta ger en något djupare förståelse för vilken typ av kunskap som publicerats men också en god möjlighet att lyfta fram viktiga publikationer oavsett om dessa är kvantitativt representativa eller ej.

Delstudiens material och metod

Förenklat kan den systematiska sökmetoden beskrivas som en trestegsprocess bestående av sökning, gallring och analys. Som utgångspunkt för sökningen används företrädesvis olika databaser, där valet av dessa grundas på den aktuella frågeställningen och/eller ämnet för litteraturöversikten. Då ämnet för denna kunskapsöversikt är brett till sin karaktär och potentiellt kan beforskas inom ett flertal discipliner har vi valt att göra våra sökningar i så kallade generella databaser, snarare än disciplinspecifika sådana. Vidare har vi valt att fokusera på internationella vetenskapliga databaser då vi i denna delstudie har som ambition att kartlägga just det internationella forskningsläget avseende konsumtionsmönster och överskuldsättning i det digitala samhället. För sökningen valde vi databaserna Academic Search Complete och Scopus. Academic Search Complete ägs av EBSCO som är att betrakta som en av de ledande leverantörerna av digital akademisk litteratur. Databasen indexerar ca 23000 vetenskapliga tidskrifter, vilka behandlar alltifrån antropologi till teknik och naturvetenskap. Scopus ägs av Elsevier, en annan ledande aktör på marknaden för digital akademisk litteratur. I databasen indexeras ca 22000 vetenskapliga tidskrifter och även här är täckningen avseende ämnen och dicipliner bred.

Den systematiska sökmetodiken har både styrkor och svagheter. En viktig styrka, i synnerhet för föreliggande kunskapsöversikt, är möjligheten att fånga forskningsfältets bredd för att ge en så pass heltäckande bild av detta som möjligt. En ytterligare fördel är sökningsförfarandets upprepningsbarhet. Då söksträngarna är tydligt definierade finns möjlighet att upprepa samma sökningar vid en senare tidpunkt för att på så vis teckna forskningsfältets förändring. Tillvägagångssättet medför emellertid också avgränsningar som får konsekvenser för delstudiens resultat. Med den breda sökningen förloras till viss del den precision som en mer riktad sökning kan ge. Vidare indexerar de valda databaserna ett visst urval av publikationer, företrädesvis konferenspublikationer och artiklar i peer-review-granskade tidskrifter skrivna på engelska. Monografier, rapporter och artiklar i svenska akademiska tidskrifter publicerade på svenska och andra skandinaviska språk är alltså inte inkluderade. Publikationer med relevanta rön av intresse för kunskapsöversiktens fokus riskerar därmed att hamna utanför sökningens radar. För att även inkludera dessa typer av publikationer gjordes kompletterande sökningar, vilka presenteras i delstudie 3.

Föreliggande systematiska litteraturöversikt bygger på tre söksträngar som motsvarar tre kompletterande sökningar. Den första strängen (hädanefter sökning 1) användes för att fånga träffar som innehåller söktermen överskuldsättning, vilket initial genererade 45 träffar i *Academic Search Complete* och 64 träffar i *Scopus*.

> overindebt* OR over-indebt* OR (over AND indebt*)

Målet med denna sökning var att få en övergripande bild av hur pass vanligt förekommande termen ”överskuldsättning” är i de vetenskapliga publikationer som databaserna indexerar samt att få en indikation på hur begreppet används i de publikationer som sökningen generade.

Den andra strängen (hädanefter sökning 2) användes för att fånga träffar som kombinerar huvudsöktermerna ”digital” med ”konsumtion” och ”skuldsättning”. Denna sökning genererade initialt 1411 träffar i *Academic Search Complete* och 828 träffar i *Scopus*.

> (debt* OR overindebt* OR over-indebt* OR loan* OR borrow* OR lend* OR credit* OR mortage OR invoice) AND (Digital* OR online* OR electronic* OR cyber* OR internet* OR virtual* OR wired OR e-*)NOT Librar* AND (buy* OR shop* OR consum* OR purchas* OR retail* OR merchandi* OR marketing)

Den tredje sökningen (hädanefter sökning 3) användes för att fånga träffar som kombinerar huvudsöktermerna ”mobil” med ”konsumtion” och ”skuldsättning”, vilket initialt genererade 661 träffar i Academic search complete och 828 träffar i Scopus.

> (debt* OR overindebt* OR indebt* OR loan* OR lend* OR credit* OR mortage OR invoice) AND (mobile OR cell phone OR Iphone OR android OR application* OR app OR smartphone) NOT Librar* AND (Buy* OR shop* OR consum* OR purchas* OR retail* OR merchandi* OR marketing)

I alla tre sökningarna har tidsspannet 2000-2014 använts som avgränsning. Samtliga sökträffar har sparats och systematiserats i referenshanteringssystemet Zotero[5].

Inför det andra steget i den systematiska metoden, gallringsprocessen, slogs sökningarna från respektive databas samman, följt av en första utrensning av dubbletter. Därefter granskades samtliga återstående träffar manuellt i syfte att exkludera sådana som inte uppvisade ämnesmässig relevans. Utgallrade träffar kunde exempelvis behandla skuldsättning på statlig och överstatlig nivå, mikrolån i utvecklingsländer eller uppenbart irrelevanta ämnen för kunskapsöversiktens fokus, så som solcellsforskning. Efter gallringen bedömdes 44 träffar som relevanta i sökning 1, 483 träffar i sökning 2 och 105 träffar i sökning 3. Efter en andra utrensning av dubletter återstod 166 peer-review granskade publikationer, vilka ligger till grund för analysen i delstudie 2. Det tredje steget i den systematiska metoden, analysen, genomfördes genom upprepade närläsningar av de inkluderade publikationernas abstracts. Med utgångspunkt i närläsningen kodades artiklarna, vilket resulterade i en systematisering av publikationerna i de kategorier som återfinns i resultatdelen nedan.

Resultat från delstudie 2: Systematisk litteraturöversikt

I denna del presenteras resultaten från delstudie 2. De inkluderade artiklarna har delats in i åtta kategorier som vardera behandlar ett forskningstema som vi uppfattar som framträdande i materialet. Den första kategorin ”Överskuldsättning” baseras endast på sökning 1, emedan övriga kategorier baseras på sökning 2 och 3. För respektive kategori presenteras en tabell som anger antal inkluderade publikationer från respektive sökning, samt sammantagen mängd resultat efter gallring av dubbletter. Därefter presenteras en

[5] För ytterligare information om Zotero se https://www.zotero.org/

sammanställning av kategorins mest framträdande forskningstematik med belysande exempel på resonemang och resultat från de inkluderade artiklarna.

Överskuldsättning

Sökning 1	44 resultat

Som nämndes i metodbeskrivningen var syftet med en generell sökning på begreppet ”överskuldsättning” att få en övergripande bild av hur pass vanligt förekommande termen är i de vetenskapliga publikationer som de utvalda databaserna indexerar. Vidare uppfattar vi det som intressant att få en indikation på hur, och i vilka sammanhang, begreppet används i de artiklar och konferensbidrag som hittades genom sökningen. Därigenom ville vi få en bild av om, och i så fall i vilken utsträckning, digital utveckling och konsumtionsmönster i det digitala samhället kopplas till överskuldsättningsproblematik i samtida internationell forskning. Nedan redogörs för tre framträdande forskningsteman i materialet: den förändrade marknaden för konsumtionskrediter; överskuldsättningens orsaker; finansiell färdighet samt överskuldsättning och ohälsa.

Den förändrade marknaden för konsumtionskrediter och dennas både positiva och negativa konsekvenser för enskilda konsumenters ekonomiska situation berörs i flertalet artiklar. Företrädesvis behandlas de europeiska marknaderna och EU:s lagar och regleringar gällande konsumtionskrediter. Även skillnader mellan enskilda EU-länders sätt att hantera en ökad överskuldsättningsproblematik lyfts fram. Bland annat belyser Ramsay (2012) skillnader mellan hur Storbritannien och Frankrike bemött vad han beskriver som en markant ökning av överskuldsatta individer i respektive land från mitten av 1980-talet och framåt. Han konstaterar att skillnader i ländernas agerande i hög grad kan förklaras av historiska faktorer, ideologiska olikheter och hur stort inflytande som tillskrivs olika intressegrupper i problemhanteringsprocessen. Överskuldsättning belyses även från ett finskt perspektiv (Raijas, Lehtinen & Leskinen, 2010) där fokus ligger på att hitta instrument för att både motverka och hantera överskuldsättningsproblematik.

En frågeställning som genomsyrar dessa och övriga publikationer som behandlar konsumtionskreditmarknadens förändringar är **överskuldsättningens orsaker.** Specifikt behandlas huruvida förklaringsgrunden finns att hitta på mikro- eller makronivå samt hur man kan förstå relationen mellan stat, marknad och individ i detta sammanhang. Frågor som lyfts är exempelvis finanskrisens betydelse för individens vardagsekonomi, liksom det ökade ansvar och den ökade kunskapsnivå som en avreglerad konsumtionskreditmarknad lägger på individen avseende finansiell färdighet.

Just **finansiell färdighet** och dess betydelse för att förebygga överskuldsättning är ett område som belyses i ett antal artiklar (se t ex Chlouba, Simková & Nemcova 2011; Reifner & Herwig 2003; Tomasková, Mohelská & Nemcová 2011). Finansiell färdighet beskrivs som den kunskap och de färdigheter som krävs av individen för att aktivt kunna agera på en marknad med finansiella produkter. En gemensam utgångspunkt för artiklarna är att behovet av denna typ av kunskap och färdigheter har ökat i takt med att konsumtionskreditmarknaden, liksom marknaden för privatekonomiska lösningar generellt, blivit alltmer komplex. Av särskilt intresse för den här kunskapsöversiktens fokus är ett tema i artiklarna som behandlar hur olika e-verktyg kan användas för att lära ut finansiell färdighet online (Chlouba, Simková & Nemcova 2011). Det finns även artiklar som förhåller sig kritiska till finansiell färdighet (se t ex Walker 2012). Argumentet lyder att detta perspektiv lägger för mycket ansvar på individen då bristande kunskap eller problematiska konsumtionsmönster är en alltför förenklad förklaringsmodell till svår skuldsättning (ibid.; Frade 2012). Istället bör även strukturella faktorer, så som finanskrisen och den förändrade konsumtionskreditmarknaden, liksom mindre moraliskt laddade individuella faktorer, så som förändrade ekonomiska förutsättningar till följd av dödsfall eller skilsmässa tas i beaktande (Rueger et al. 2011).

Även **fysisk och psykisk ohälsa** anges som en orsak till överskuldsättning. Dock behandlas dessa faktorer också som en effekt av ett liv med denna typ av svåra ekonomiska problem. Exempelvis Rueger et al. (2013) visar på kopplingar mellan överskuldsättning och hälsoproblem relaterade till ökad rökning, Ochsmann et al. (2009) gör kopplingar till ryggsmärta och Münster et al. (2009) associerar överskuldsättning med övervikt.

I materialet framkommer således en rad olika perspektiv på överskuldsättningens orsaker och konsekvenser. Av intresse för denna kunskapsöversikts fokus är att inga kopplingar görs mellan förändrade konsumtionsmönster i det digitala samhället och överskuldsättning och/eller problematisk skuldsättning hos privatpersoner. Förklaringar till detta kan givetvis hittas i studiens metodologiska begränsningar och/eller i avsaknaden av en faktisk empirisk koppling. Med utgångspunkt i resultaten från den bibliometriska studien är dock en mer trolig förklaring att forskning om överskuldsättning å ena sidan och forskning om digital utveckling och dess konsekvenser å andra, bedrivs inom skilda discipliner mellan vilka det finns få kontaktytor. Denna bild förstärks ytterligare av resultaten från de sökningar som riktades specifikt mot termerna ”digital” och ”mobil”, vilka presenteras nedan.

Ekonomi, finans och management

Sökning 2	14 resultat
Sökning 3	21 resultat
Sammantaget	20 resultat

De ämnen som tas upp i artiklarna, och som kategoriserats under denna rubrik, berör internetbanker, digital hantering av låneansökningar, mobila betalningsmodeller och hantering av kreditrisker i relation till e-handel. I samtliga fall är perspektivet affärsidkarens, bankens eller annan långivares. Även om potentiella kunder och gäldenärer utgör en del av forskningens fokus är det således inte konsumentens villkor och ställning som undersöks. Artiklarna som behandlar bankernas internettjänster undersöker visserligen bankkunders tillit till dessa samt vilka faktorer som påverkar om de väljer att ansluta sig till tjänsterna eller inte (se t ex Zhou 2012). Dock är det i första hand bankens potentiella vinster på internettjänsterna, såväl ekonomiska, organisatoriska som marknadsföringsmässiga, som är i fokus. Detta gäller också det exempel på forskning i materialet som behandlar digital hantering av låneansökningar (Malm 2005) och hanteringen av kreditrisker i relation till e-handel (Huang, Chen & Wang 2007; Wang, Li & Lin 2013). Utöver dessa teman förekommer också mer systemutvecklande forskning, likt den som behandlas i nästa stycke, vilken belyser huruvida så kallade mobila banktjänster (t ex banken som mobilapplikation) kan integreras med existerande banksystem (Moloo et al. 2010).

Ett intressant spår i kategorins artiklar är de mobila betalningsmodeller som behandlas, vilka kan ge en indikation på nya inriktningar i forskning om förändrade konsumtionsmönster i den digitala teknikens spår. Bland annat Polaski et al. (2012) undersöker om mobila betalningar kan anses vara lika effektiva som kontantbetalningar och kommer fram till att så är fallet. Thair, Luo och Summons (2010) visar att e-handelskonsumenter accepterar mobila betalningssystem i lika hög grad som traditionella betalningssystem online, som exempelvis PayPal, och i en äldre artikel (Herzberg 2003) identifieras säkerheten hos mobila betalningar som hög.

I materialet finns även en artikel med titeln *New Architectures for Financial Services* som ger en mer översiktlig bild av de nya affärsmöjligheter som utvecklats till följd av finans- och kreditmarknadens förändringar. Dessa förändringar relateras till globalisering, avreglering och framväxten av ny informations- och kommunikationsteknik (Kumar 2004). Artikeln diskuterar i första hand samspelet mellan dessa förändringsfaktorer på en övergripande strukturell nivå. Det hade varit önskvärt med mer forskning som undersöker vilka konsekvenser detta samspel får på mikronivå, i individens vardagsliv, i synnerhet med fokus på förändringar i konsumtions- och skuldsättningsmönster.

Sammanfattningsvis bekräftar den forskning som presenteras i denna kategori resultaten från den bibliometriska undersökningen. Forskning om den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden har sällan ett konsumentperspektiv och kopplas inte heller till uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen.

Systemutveckling och datahantering

Sökning 2	42 resultat
Sökning 3	60 resultat
Sammantaget	60 resultat

De artiklar som kategoriseras under denna rubrik tar upp frågor som på olika sätt belyser tekniska aspekter av digital konsumtion och kreditgivning. En betydande del av artiklarna presenterar systemlösningar för betaltjänster online, för olika former av mobila betalningssystem och för hanteringen av digitala pengar. Även webbdesign av webbplatser för e-handel behandlas (se t ex Xiaowen & Gavriel 2003). I flera av artiklarna är syftet att konstruera system eller designa webbplatser som ser till att potentiella kunder känner tillit och förtroende för digitala finansiella tjänster (se t ex Chang & Kwon 2009; Antonakis & Sfakianakis 2010). I många fall relateras eventuell tillits- och förtroendeproblematik till frågor om säker datahantering och säkra betalningssystem för datahantering. Artiklarna presenterar här förslag på säkra system som kan motverka bedrägerier (se t ex Chang 2013; Venkataramani & Gopalan 2007; Das, Saxena & Gulati 2005; Wopperer 2002), där så kallad biologisk identifiering, ”biometrics” är ett förslag som bör nämnas särskilt (Gordon & Sankaranarayanan 2010).

Ett ytterligare framträdande forskningstema i de artiklar som är kategoriserade under denna rubrik är de möjligheter som den digitala tekniken skapar för att på olika sätt att analysera kundbeteenden och kundkrediter. Flertalet författare visar på hur konkurrensfördelar kan skapas genom storskaliga analyser, så kallad ”data-mining”, av de digitala spår som konsumenter lämnar efter sig på olika platser online (se t ex Kruppa et al. 2013; Blake 2006; Hsieh 2004). Den massiva datamängd som dessa spår genererar, ofta benämnd ”big-data”, lyfts bland annat fram som ett gott analysunderlag för kreditvärderingar (Huang, Chen & Wang 2007). Dock saknas i hög grad ett kritiskt perspektiv på denna form av data-användning. Från ett integritetsperspektiv kan man diskutera i vilken grad och för vilken typ av datainsamling det kan anses vara tveksamt att utnyttja information som kunder oftast inte är medvetna om att de delar med sig av. Liten uppmärksamhet ägnas emellertid åt integritetsproblematiken och istället

behandlas ”data-mining” och ”big-data” främst som en ny möjlighet för att skapa konkurrensfördelar och nya vinstmöjligheter genom att kartlägga kunders och/eller låntagares online-beteenden.

Bristen på mer kritiska perspektiv till ”data-mining” och ”big data” kan förklaras med att flertalet studier även inom denna kategori har ett perspektiv som tydligt är affärsidkarens, bankens eller annan långivares. Drivkraften som uttrycks för att bygga säkra e-handelssystem eller för att skapa webbplatser för e-handel med en tilltalande design och informationsstruktur är i första hand att öka denna typ av handel. Negativa effekter av en ökande digital kommers för konsumenten belyses inte i lika hög grad. Överskuldsättning som begrepp förkommer inte i någon av artiklarna och bekräftar återigen resultaten från den bibliometriska studien. Även här är det tydligt att forskning om överskuldsättning och forskning om digital utveckling ofta bedrivs inom skilda discipliner med få kontaktytor.

Marknadsföring och konsumtion

Sökning 2	20 resultat
Sökning 3	28 resultat
Sammantaget	28 resultat

De artiklar som kategoriserats under denna rubrik behandlar nya konsumtionsbeteenden online hos olika kundgrupper. Även forskning som behandlar ”credit card behaviour”, det vill säga hur olika konsumentgrupper hanterar och använder kreditkort förekommer. Exempelvis undersöker Fagerstrøm och Hantula (2013) kreditkortsskulder hos collegestudenter i USA. I deras studie fick en grupp studenter välja mellan att 1.) spara en större summa pengar för att kunna köpa en ny attraktiv mobiltelefon av ett känt märke eller 2.) köpa telefonen på kredit och få den direkt i handen, dock med en hög krediträntа (nästan 40 %). Studien visar att studenter med större vana vid kreditkort i högre utsträckning valde det senare alternativet. Dock drar forskarna slutsatsen att det i första hand var möjligheten att direkt få tillgång till en mycket efterlängtad produkt som drev studenterna att utnyttja krediten med en mycket hög ränta.

Jahankhani (2009) undersöker hur konsumenter hanterar olika uppfattade risker i e-handelssituationer, så som identitetsstölder och så kallad ”phishing”. Författaren konstaterar dock att konsumentbeteende online ännu är ett tämligen obeforskat område som behöver ytterligare akademisk belysning. Detta påpekas även av Rahman, Rezaul & Hossain (2009) vars forskning undersöker hur konsumenters tillit till e-handel påverkar deras köp- och konsumtionsbeteenden online. Det bör understrykas

att båda artiklarna är publicerade 2009 och därför inte kan sägas ge en helt aktuell bild av forskningsläget. Med utgångspunkt i de resultat som föreliggande delstudie genererat bekräftas dock deras bild. Endast ett fåtal artiklar i materialet behandlar mer specifikt konsumtionsbeteenden online, vilket givetvis kan vara ett resultat av studiens avgränsningar. För att komplettera denna bild valde vi således att göra de ytterligare sökningar som presenteras i delstudie 3.

Vad vi också kan se är att resultaten från den bibliometriska studien återigen bekräftas. Överskuldsättning som begrepp förkommer inte och ekonomiska svårigheter i relation till e-handel eller digital konsumtion är inte heller en forskningsfråga som belyses i någon av de inkluderade artiklarna.

Juridik

Sökning 2	2 resultat
Sökning 3	0 resultat
Sammantaget	2 resultat

I materialet förkommer endast två artiklar som kan sägas behandla frågor av juridisk karaktär. En möjlig förklaring till detta är att forskning inom detta fält publiceras i andra kanaler än de som indexeras av de databaser som valts för studien. ”Law” anges dock som ett specifikt ämnesområde som ingår i Academic Search Complete. För att försäkra oss om att inkludera juridisk forskning valde vi att komplettera med ytterligare sökningar och dessa resultat presenteras i delstudie 3. De två artiklar av juridisk karaktär som ingår i delstudie 2 presenteras kortfattat nedan.

Den första artikeln *Debt Collection in the Information Age: New Technologies and the Fair Debt Collection Practices Act* (Hector 2011) är publicerad i *California Law Review.* Den är således skriven i en nordamerikansk kontext och med utgångspunkt i amerikansk lagstiftning. Författaren konstaterar att mobila tekniker och internet i allt högre utsträckning används som verktyg för att driva in skulder och identifierar ett antal problem som uppkommer i denna utvecklings spår, bland annat med avseende på integritetsskydd och nya former av bedrägerier. Som åtgärd förslås en uppdatering av den lagstiftning som reglerar indrivningen av skulder, den så kallade *Fair Debt Collection Practices Act.* Även om de konkreta förslagen inte är direkt applicerbara i en svensk kontext, och därför inte återges här, visar artikeln på problem som kan uppkomma när lagstiftningen inte håller jämna steg med den tekniska utvecklingen avseende olika skuldsättningsfrågor.

Den andra artikeln *To Be or Not to Be Electronic Money, That’s the Question* (Schudelaro 2003) är publicerad i *Information and Communications Technology Law.* I

den problematiseras definitionen av elektroniska pengar, så som den uttrycks i *The European Electronic Money Directive.* I fokus för studien är frågan huruvida mobiltelefonkrediter kan sägas utgöra elektroniska pengar. Då artikeln publicerades redan 2002 är det möjligt att detta specifika direktiv inte längre är aktuellt, dock kan frågeställningen om hur elektroniska pengar bör definieras fortfarande sägas vara av intresse.

Medicin och psykologi

Sökning 2	2 resultat
Sökning 3	6 resultat
Sammantaget	6 resultat

Vi har valt att kalla denna kategori ”Medicin och psykologi” men det bör understrykas att merparten av de få artiklar som är kategoriserade under denna rubrik berör frågeställningar som kan relateras till psykologi. Ett intressant exempel är en artikel av Xiao et al. (2011) som undersöker vilka psykologiska processer som kan förklara så kallat riskabelt kreditbeteende hos unga vuxna i USA. Vad som avses med psykologiska processer i undersökningen är något oklart. Från studien drar författarna dock slutsatsen att föräldrarnas normer och socioekonomiska status är viktiga faktorer som påverkar unga vuxnas kreditbeteende. En ytterligare slutsats är att subjektiv finansiell färdighet bättre förhindrar ett riskabelt kreditbettende än objektiv finansiell färdighet. Ett ytterligare exempel är en studie som undersöker relationen mellan kognitiv förmåga och förmågan att fatta väl avvägda beslut gällande sin privatekonomi (Agarwal & Mazumder 2013). Föga förvånande nås slutsatsen att de informanter med bättre resultat i de kognitiva test som ingick i studien också begick färre misstag avseende sin privatekonomi.

Sammantaget är resultaten i denna kategori få och det är därför, med utgångspunkt i materialet, svårt att här teckna några mer generella drag.

Socialt arbete och välfärdsforskning

Sökning 2	2 resultat
Sökning 3	3 resultat
Sammantaget	3 resultat

Endast få artiklar har placerats i denna kategori, vilket innebär att det även här är svårt att teckna några mer generella drag. En möjlig förklaring till att endast få artiklar hittades är att forskning inom kategorins teman publiceras i kanaler som inte indexeras av de databaser som valts för studien. Liksom för föregående teman valde vi därför att komplettera med ytterligare sökningar och dessa resultat presenteras i delstudie 3.

De tre artiklar som placerats i denna kategori behandlar skuldsanering eller skuldrådgivning[6] (Xiao & Wu 2008), kreditkortanvändning bland morgondagens äldre (Apostolova & Gehrt 2000), samt hur information om ekonomiskt stöd söks på nätet (Doyle 2002). Särskilt intressant är artikeln av Xiao och Wu (2008) som undersöker vilka faktorer som påverkar huruvida en konsument fullföljer en skuldsanering eller inte. Deras studie visar att konsumentens egen inställning och egna intentioner har stor betydelse för processens utfall. En konsument med positiv inställning och med intentionen att avsluta processen gör detta i större utsträckning än de konsumenter som har motsatt inställning. Likaså hittar de indikationer i sitt material på att skuldrådgivarnas bemötande liksom konsumentens upplevda kontroll över situationen också påverkar processens utfall.

Doyles artikel *Playing the Numbers: Searching for Help* är intressant från ett digitalt forskningsperspektiv. Författaren visar hur Google-sökningar om ekonomiskt stöd både följer och avviker från myndigheters och andra organisationers officiella tidsplaner för ansökningar om finansiellt stöd. Frågeställningen skulle dock kunna utvecklas ytterligare med avseende på samspelet mellan tillgång till och förståelse av privatekonomisk information online och finansiell färdighet.

[6] I artikeln används uttrycken ”credit advice” och ”debt management plan” som vi här väljer att översätta till skuldrådgivning och skuldsanering. Vi är medvetna om att engelskans uttryck inte nödvändigtvis är direkt översättbara till svenska förhållanden. Dock uppfattar vi att den aktuella studiens ändå kan anses vara relevant i ett svenskt sammanhang.

Finansiell färdighet

Sökning 2	0 resultat
Sökning 3	3 resultat
Sammantaget	3 resultat

De artiklar som kategoriserats under denna rubrik har samtliga redan diskuterats i samband med forskningsteman som behandlats ovan. De skiljer sig alltså åt tematiskt men har det gemensamt att de belyser betydelsen av finansiell färdighet. Studien av Xiao et al. (2011), diskuterades under rubriken ”Medicin och psykologi”. Denna undersöker vilka psykologiska processer som kan förklara så kallat riskabelt kreditbeteende hos unga vuxna i USA. En slutsats författarna drar är att så kallade subjektiva finansiella kunskaper, det vill säga kunskaper som inhämtats genom egna erfarenheter, bättre förhindrar ett riskabelt kreditbeteende än objektiva finansiella kunskaper, det vill säga kunskap som inhämtats genom olika utbildningsinsatser. Även den andra artikeln av Agarwal och Mazumder (2013) behandlades under rubriken ”Medicin och psykologi”, i vilken de visar på kopplingar mellan goda kunskaper matematik och högre grad av finansiell färdighet. Chlouba, Simková & Nemcova (2011) refererades under rubriken ”Överskuldsättning”. Deras artikel presenterar en studie av en digital, interaktiv utbildning i finansiell färdighet, vars syfte är att lära konsumenter hur de kan agera i olika privatekonomiska situationer som kan uppkomma.

Slutsatser från delstudie 2

Om man ser till den internationella forskningen om överskuldsättning och konsumtionsmönster, såsom den representeras i artiklar och konferenspublikationer indexerade i Academic Search Complete och Scopus, är det möjligt att identifiera ett antal styrkor och svagheter:

- Överskuldsättning framstår som ett relativt beforskat fenomen. Dock finns ännu liten kunskap om eventuella samband mellan förändrade konsumtionsmönster i det digitala samhället och överskuldsättning och/eller problematisk skuldsättning hos privatpersoner.
- Tekniska aspekter av digital konsumtion och kreditgivning, så som internetbanker, digital hantering av låneansökningar och betaltjänster online, hantering av kreditrisker i relation till e-handel samt mobila

betalningsmodeller och system framstår också som välbeforskade fenomen. Dock saknas mer kritiska perspektiv på e-handelns effekter för konsumenten. Perspektivet är oftast affärsidkarens, bankens eller annan långivares.

- Juridisk forskning, forskning om medicin och psykologi samt finansiell färdighet förkommer inte i lika hög grad i materialet. Detta kan förklaras med begränsningar hos de databaser som använts för sökningen.

Sammanfattningsvis bekräftar resultaten från delstudie 2 resultaten från den bibliometriska undersökningen. Forskning om överskuldsättning och forskning om digital utveckling bedrivs ofta inom skilda discipliner med få kontaktytor. En konsekvens av detta, om vi ser till delstudiens material och resultat, blir att forskning om den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden inte kopplas till uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen. De potentiella sambanden mellan dessa områden förtjänar således ytterligare vetenskaplig belysning.

Delstudie 3: Kompletterande sökningar

Denna delstudie har som syfte att i största möjliga mån fylla de luckor i materialet som kvarstår efter den bibliometriska studien och den systematiska litteraturöversikten. Det gäller i denna kontext framförallt rapporter, utredningar och monografier, ofta svenskspråkiga sådana, men även vissa vetenskapliga artiklar författade på svenska och engelska. Vi vill understryka att vi genom kunskapsöversikten inte gör anspråk på att presentera ett absolut heltäckande material men hoppas genom dessa kompletterande sökningar ge en så fullständig bild som möjligt av forskningsfältet. Nedan beskrivs kortfattat förfaringssättet för datainsamlingen, därefter följer en presentation av delstudiens resultat och slutsatser.

Delstudiens material och metod

Vid denna avslutande datainsamling gjordes en rad kompletterande sökningar. Dock användes inte samma systematik som vid övriga delstudier, då denna metodik inte lämpar sig för de databaser och andra källor där sökningarna gjordes. De källor som använts vid sökningarna i delstudie 3 är följande:

- **SwePub.** I denna databas indexeras de publikationer som är registrerade i publikationsarkiv vid svenska universitet och högskolor, exempelvis Lund university publications (LUP) och Uppsala universitets DiVA.
- **Google Scholar.** Sökmotor som fokuserar på vetenskapligt material.
- **www.riksdagen.se och www.regeringen.se.** Dessa sajter användes för att söka relevanta offentliga utredningar och dylikt offentligt tryck.
- **Kronofogdemyndighetens hemsida** användes för att hitta relevanta rapporter från myndigheten
- **Konsumentverkets hemsida** användes för att hitta relevanta rapporter från myndigheten

Därutöver avsöktes också flera publikationers referenslistor i syfte att hitta fler relevanta publikationer. I SwePub gjordes sökningar på ett antal centrala begrepp. Tabellen nedan visar antalet träffar per sökterm.

SWEPUB	
Sökterm	Antal träffar
Överskuldsättning	8
Overindebt*	2
E-handel	35
”Online shopping”	19
M-handel	1
”Mobile shopping”	2
Sms-lån	2
Snabblån	0
”Payday loan”	0
”Instant loan”	1
Näthandel	0
Online konsumtion	136 (efter gallring 11)
Digital konsumtion	3 (efter gallring 1)
Konsumtionslån	0
Konsumtionskrediter	1
”Consumer credit”	8 (efter gallring 2)
”Finansiell färdighet”	0
”financial literacy”	24

De resultat som tabellen visar ger en indikation på vilka områden av relevans för kunskapsöversiktens tema som beforskas på svenska universitet och högskolor. Dock bör det understrykas att publikationsarkiven som indexeras av SwePub inte är heltäckande. Dessutom är publikationernas metadata ibland bristfällig, vilket kan medföra att relevanta publikationer inte hittas.

Med hjälp av samma termer som i Swepub gjordes även kompletterande sökningar i sökmotorn Google Scholar. Sökningar här genererar ofta många träffar men då det finns få möjligheter att avgränsa blir datamängden ofta tämligen ohanterlig. Precisionen i sökningen är också låg, vilket medför ett för sökfrågan högt antal irrelevanta träffar. I de svenska sökningar som gjordes i Google Scholar återkom flera av träffarna från SwePub. Därutöver utgjordes merparten av träffarna av kandidatuppsatser,

magisteruppsatser och masteruppsatser. Här har vi valt att avgränsa och endast inkludera uppsatser på masternivå.

Sökningarna i det offentliga trycket rör här Departementsserien och Statens offentliga utredningar. Gällande Kronofogdemyndighetens och Konsumentverkets rapporter valde vi att avgränsa oss till rapporter från 2010 och framåt.

Liksom i delstudie 2 närlästes de inkluderade publikationernas abstracts. Vid tillfällen då dessa inte fanns tillgängliga lästes om möjligt publikationen i sin helhet. Därefter kodades resultaten från sökningarna, vilket resulterade i en systematisering av publikationerna i de tre kategorier som återfinns i resultatdelen nedan.

Resultat från delstudie 3: Kompletterande sökningar

Här presenteras resultaten från delstudie 3. De inkluderade publikationerna har delats in i tre kategorier – konsumtionskrediter, lån och snabblån; digitala och mobila konsumtionsmönster samt finansiell färdighet – som vardera behandlar ett forskningstema som vi uppfattar som framträdande i materialet och som är särskilt relevant för kunskapsöversiktens fokus. Sammanställningar av dessa kategorier, med exempel på intressanta resultat från studier och rapporter presenteras nedan.

Konsumtionskrediter, lån och snabblån

Under denna rubrik presenteras exempel på forskning som på olika sätt behandlar konsumtionskrediter, lån och snabblån. Vi har även valt att undersöka huruvida digitala och mobila konsumtionsmönster diskuteras i den litteratur som behandlar överskuldsättning samt skuldsanering, budget- och skuldrådgivning

Krediter, Lån och snabblån är ett brett fält. En generell iakttagelse med utgångspunkt i den insamlade datan är att det idag finns relativt lite svensk forskning om konsumtions- och snabblån och deras konsekvenser för individ och samhälle. Ett undantag är publikationer som behandlar reglering av snabblån, företrädesvis skrivna inom juridikfältet. Torbjörn Ingvarsson (2009) diskuterar bl. a skärpt kreditprövning som ett sätt att förbättra situationen för snabb-låntagarna. Claes Martinsson (2010) å sin sida visar på metoder för att tillämpa rådande lagstiftning för att stärka låntagarnas ställning i relation till sms-låneföretagen. Båda dessa publikationer föregår den förstärkning av konsumentskyddet vid kreditgivning som genomfördes 2011. Kreditgivare ålades då skärpta krav på kreditprövning innan ett snabblån beviljas. Förändringarna innebar också krav på tydlig information om räntekostnader i samband med marknadsföring av snabblån. Annina H Persson och Ann-Sofie Henriksson (2014) behandlar regleringen av snabblån i en senare publicerad artikel: *Regulation of Instant Loans and Other Credits in Swedish Law.* De konstaterar att problemen i det svenska kreditsamhället är välkända men att det ännu inte finns någon enighet om hur

problemen skall lösas och förändringarna i svensk lagstiftning är få. Persson (2010) har även tidigare kartlagt de olika lagstiftande åtgärder som använts för att motverka det växande problem som överskuldsättning anses vara.

Även i den internationella litteraturen diskuteras olika sätt att stärka SMS-låntagarens rättigheter. I artikeln *Protection of Consumer Rights in SMS-loan Agreements* (Saare, Sein & Simovart 2010) undersöker författarna huruvida det är möjligt att skydda konsumenter som tagit SMS-lån med mycket dåliga villkor. De drar slutsatsen att konsumenternas rättigheter bäst kan skyddas genom att deras kunskap höjs, genom att effektivisera konsumentverkets aktiviteter och slutligen genom en förändring av lagstiftningen. I den internationella litteraturen behandlas också snabblånens påverkan på så kallade *Credit unions,* dvs. kreditkooperativ som ägs av sina medlemmar och som tillhandahåller lån och finansiella tjänster till dessa. I en brittisk studie (Cato, Myers & Howlett 2013) visas bl. a att många ekonomiskt utsatta familjer väljer snabblån före lån från ett kreditkooperativ trots att de senare lånen ofta erbjuder mycket bättre räntevillkor för låntagaren. Snabblånen tenderar därför att både konkurrera ut kreditkooperativen och försätta flera familjer i en svår ekonomisk situation. Författarna efterlyser därför tydligare politiska åtgärder som reglerar snabblånen, ett argument som känns igen från svensk forskning.

I flera publikationer behandlas unga och unga vuxnas uppfattning om och användning av konsumtionskrediter och snabblån. Ett flertal studier och rapporter visar hur unga vuxna är en särdeles exponerad kategori vad det gäller ekonomisk utsatthet (Kronofogden, 2012, 2013a, p. 31; SOU 2013:78, pp. 198f. Hoeve et al. 2014). Enligt en studie som Kronofogden (2012) gjort på vilka de bakomliggande grunderna är för betalningsförelägganden för de mellan 18-25 år visade det sig att en av de vanligaste grunderna är köp mot faktura. En stor del av dessa är relaterade till köp gjorde hos e-handelsföretag. En annan trend är app-köp och köp i appar (in-app purchase). Utvecklingen på området har lett till att regeringen nyligen utrett frågan kring konsumenters privaträttsliga ställning vid köp av appar, premiumtjänster (även kallat betalteletjänster och betal- SMS) och liknande (App to date, DS 2012:31). I dialog med kronofogdemyndighetens förebyggande verksamhet har vi tagit del av en förstudierapport om mobila betaltjänsters (2013b), där man bland annat konstaterar att dessa leder till ytterligare en kreditmöjlighet som brukas framförallt av yngre människor, vilket kan leda till skuldsättningsproblem (s. 18). I förstudien efterlyses ett ”helhetsgrepp om området av barns användning av smarta mobiler” för att bättre kunna driva ett förebyggande arbete gentemot barns skuldsättning (s. 22). I detta fall är avtalssituationen en problematik som speciellt har identifierats.

I en kanadensisk studie (Lachance 2012) undersöks vilka attityder unga vuxna har till krediter generellt. Studien, vilken omfattar 980 informanter, visar att gruppen är medveten om både de fördelar och de risker som kredit kan innebära. Vidare visar den att omgivningens (föräldrars och vänners) användning av krediter inverkade på informanternas attityd. De unga vuxna som hade föräldrar och vänner som i hög

utsträckning använde sig av krediter hade också en mer positiv attityd till kreditanvändning.

En finsk studie (Autio et al., 2009) med fokus på unga vuxna visar att det är mer vanligt att ensamstående föräldrar och de med en osäker position på arbetsmarknaden använder snabblån och andra konsumtionskrediter. Lånen nyttjas både för att betala baskostnader, så som mat och hyra, och för att betala för nöjen. Flera nämner även att snabblånen behövs för att betala räntor och avbetalningar på tidigare lån. För vissa unga vuxna leder således snabblånen till en ”ond skuldsättningscirkel” som endast kan brytas genom en betydande inkomstökning eller motsvarade reducering av utgifter (Autio et al., 2009, s. 413). Resultaten från den finska studien indikerar således att nya kreditmöjligheter online och via mobiltelefon kan leda till en problematisk skuldsättning för unga vuxna. I synnerhet tycks risken öka för individer i denna grupp som redan befinner sig i en utsatt ekonomisk situation. Nord (2013) visar att unga vuxna anser att informationen kring snabblån och deras villkor är otydlig, vilket kan utgöra en ytterligare förklaringsgrund till denna situation.

De nämnda studierna är utförda i en finsk kontext och beskriver således finska förhållanden. Den svenska forskningen fokuserar i högre grad på gruppen vuxna och betonar att vägen in i överskuldsättning är komplex. Ofta finns flera bidragande orsaker till att individen hamnar i en så pass svår ekonomisk situation (Sandvall 2008; 2011). I utredningen *Överskuldsättning i kreditsamhället?* (SOU 2013: 78) identifieras dock snabblån, kommunikationsskulder och fakturaköp som riskfaktorer för problematisk skuldsättning för unga vuxna även i Sverige. I de publikationer som vi identifierat vilka berör budget- och skuldrådgivning behandlas inte unga vuxnas situation och den roll snabblån och konsumtionskrediter spelar för denna specifikt. Metoder för att nå unga vuxna genom budget- och skuldrådgivning är alltså ett forskningsområde som kan utvecklas ytterligare.

Digitala och mobila konsumtionsmönster

Detta tema behandlar forskning om konsumtionsmönster och hur dessa eventuellt samspelar med digital och mobil teknik. Vi kan börja med att konstatera att det verkar finnas ett behov av ytterligare kunskap inom detta område. Exempelvis påpekar E-handelsforskaren Malin Sundström att

> Vi vet än så länge inte särskilt mycket om hur människor "konsumerar" nya tjänster kopplade till mobil/digital teknik, och framför allt vet vi lite om varför de använder s.k. technological devices. Kunskapsbehovet är skriande stort och vi måste lära oss mer. Och kanske samtidigt också ta tillvara på de befintliga kunskaper som finns om köpbeteende, köpprocesser och attityder till ny teknik (Sundström 2013, u.s).

Det finns dock en rad internationella studier som undersöker mobil teknik, i gränslandet mellan konsumtionspraktiker och vardagsliv (se t ex. Caron & Caronia 2007; Goggin 2006; Gerard 2009; Silva 2012). Denna typ av forskning behandlar i första hand konsumtion som social praktik och identitetsskapande process och fokus ligger på att förklara vilken roll nya tekniker som mobiltelefoner spelar för och i denna process. En del forskning fokuserar på relationen mellan ekonomi och samhälle i termer av en ”konsumtionskultur” (jfr Lury, 2011) eller ett ”konsumtionssamhälle” (Miller, 2012). Dock berörs här sällan rent ekonomiska aspekter av konsumtion, inte heller skuldsättning till följd av konsumtion är i fokus för denna typ av forskning.

Att forskningen om så kallad m-handel ännu inte är utvecklad kan förklaras med att fenomenet fortfarande är att betrakta som nytt. Digital konsumtion i form av e-handel är emellertid den mer etablerad praktik och i materialet återfinns flera exempel på forskning som behandlar konsumenters köpbeteende i e-handelssituationer. Sundström et al. (2013) undersöker vilka känslor som konsumenter kopplar till impulsiva köp av kläder online och identifierar i första hand positiva känslor som njutning och belöning. Det finns även studier som jämför konsumentbeteende i e-handel och postorder (Sundström & Nilsson 2010), liksom studier som undersöker äldres köpbeteende i webb-butik (Sundström 2014).

Ett framträdande tema i resultaten från datainsamlingen är forskning om barn och ungas konsumtion (Johansson 2005; Lundby 2008, 2011a, 2011b). I en rapport från konsumentverket 2011 konstateras att många unga (15-17 år) gör inköp online, företrädesvis är det dataspel/musik/filmer som inhandlas (Lundby 2011b). Vid en jämförelse med resultaten från den årliga rapporten *Svenskarna och internet 2014* ligger fortfarande musik och film i topp. Dock är det främst abonnemangstjänster som Spotify och Netflix som dominerar, en betalningsmodell som spridit sig nedåt i åldrarna (Findahl 2014). Det är oklart vilken typ av betalningsmodell som avses i konsumentverkets rapport, däremot anges utbudet och därefter priset som de vanligaste skälen till att man handlar online. Unga använder också Internet för att söka information om olika produkter. I synnerhet används sökmotorer, både generella och sådana som jämför pris, men även sociala nätverkstjänster och bloggar. Ungdomar verkar således aktivt söka information om olika produkter men det är osäkert vilken typ av information de faktiskt tar del av. Exempelvis visade studien att myndighetssidor som granskar produkters kvalitet endast användes i mycket liten utsträckning. Studien lyfter fram att det inte finns något entydigt svar på frågan huruvida unga är trygga och säkra konsumenter på internet. Dock hade 9 % av deltagarna i studien någon gång köpt en vara på internet som de trodde var gratis, vilket pekar på ungas utsatthet som digitala konsumenter.

Finansiell färdighet

Inom ekonomi forskas en del inom ”finansiell räknefärdighet” eller financial literacy, som brett kan definieras som ”förmågan att ta informerade och verkningsfulla beslut gällande användningen och hanteringen av pengar” (Schagen & Lines, 1996, s. 91). Utvecklingen kring den här begreppsbildningen pekar på att det krävs en viss typ av kompetens eller kunskap för att som konsument kunna hantera sin ekonomi på ett balanserat vis. En gemensam utgångspunkt för studier som behandlar finansiell färdighet är att individen i kreditsamhället tvingas fatta alltmer komplexa beslut avseende sin privatekonomi, vilket kräver nya typer av kunskap och färdigheter. Den låga graden av sådana kunskaper hos olika grupper i samhället, är ett problem som belyses i ett flertal publikationer (Lusardi et al 2010; Almenberg & Säve-Söderberg 2011; Varum et al. 2013). I merparten av studierna pekas unga, lågutbildade och kvinnor ut som grupper i särskilt behov av finansiell utbildning (se även SOU 2013:78). Det finns exempel på litteratur som behandlar metoder för att mäta finansiell färdighet (Huston 2010) och som problematiserar definitionen av begreppet samt retoriken kring finansiell färdighet och utbildning (Ohlsson 2012).

De förändrade förutsättningar för konsumtion och kreditgivning som den digitala och mobila tekniken medför kan också antas skapa nya behov av finansiell kunskap och finansiella färdigheter. Studier om ungas konsumtion visar dessutom att internet skapar nya möjligheter för ungdomar att bli mer informerade konsumenter (Lundby 2011). Dock är den digitala och mobila teknikens krav och möjligheter för finansiell färdighet något som inte berörs i någon större utsträckning i de publikationer som ingår i vårt material. Ett intressant undantag är en studie av Bay et al. (2014) som kopplar finansiell färdighet till forskningsfältet ”New literacy studies”. Snarade än att förstå finansiell färdighet som ett generellt och generiskt fenomen förstås det då som en praktik beroende av kontext och sammanhang. Författarna berör inte den digitala kontexten specifikt men med deras utgångspunkt är det möjligt att synliggöra hur att låna online kan kräva andra färdigheter av låntagaren än att ta ett lån i mötet med en tjänsteman på bankkontoret.

Slutsatser från delstudie 3

I forskningen om överskuldsättning och konsumtionsmönster, såsom den representeras i de artiklar, utredningar och konferenspublikationer som inkluderats i föreliggande delstudie, framträder flera intressanta resultat.

- Vi kan konstatera att det finns en del internationell forskning om snabblånens och konsumtionskrediternas konsekvenser för individ och samhälle. I synnerhet behandlas unga vuxnas användning av konsumtionskrediter och snabblån. Situationen för unga vuxna i Sverige är däremot inte lika

välbeforskad, vilket också synliggörs i forskningen om budget och skuldrådgivning. Däremot behandlas reglering av snabblån i hög grad i den svenska akademiska litteraturen.

- Materialet visar att det idag finns en del svensk forskning om konsumtionsmönster och e-handel. Det behövs dock mer kunskap om och hur konsumtionsmönster förändras i relation till mobil och digital teknik. I synnerhet barn och ungas utsatthet som unga digitala konsumenter förtjänar ytterligare belysning.
- Det vore önskvärt om forskningen om finansiell färdighet kunde ta större hänsyn till den digitala utvecklingens konsekvenser. Idag vet vi genom tidigare forskning att nivån av finansiell färdighet har betydelse för individens ekonomiska situation. Det finns också utvecklade metoder för att mäta finansiell färdighet. Dock behandlas finansiell kunskap ofta som generisk och oberoende av kontext. Det vore önskvärt med studier som behandlade finansiell färdighet som en situerad kompetens för att på så sätt belysa vilka nya kunskaper som behövs av den digitala konsumenten.

Sammanfattningsvis kompletterar resultaten från delstudie 3 bilden av forskningsläget från de två föregående delstudierna, i synnerhet gäller det forskningsläget inom juridik. Dock bekräftas bilden av att mer kunskap behövs om sambanden mellan den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden och uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen.

Sammanställning och slutsatser

Syftet med denna kunskapsöversikt har varit att beskriva kunskapsläget avseende nya konsumtionsmönster som ett resultat av digitaliseringen i samhället, och hur dessa konsumtionsmönster påverkar graden av överskuldsättning i olika befolkningsgrupper. I denna avslutande del gör vi en sammanställning av de tre delstudiernas slutsatser avseende kunkapsläget. I materialet framträder både kunskapsluckor och starka områden. Nedan redogör vi för dessa och ger ett antal rekommendationer för framtida forskningsinriktningar.

Kunskapsluckor och starka områden

Konsumtionsmönster i det digitala samhället

Både den bibliometriska och systematiska studien visar att tekniska aspekter av digital konsumtion och kreditgivning, så som internetbanker, digital hantering av låneansökningar och betaltjänster online, hantering av kreditrisker i relation till e-handel samt mobila betalningsmodeller och system är välbeforskade områden i den internationella forskningslitteraturen. Stor vikt läggs även vid att utforska tillit (”trust”) i relation till e-handel. I hög grad handlar det om att skapa tillförlitliga och säkra system för handeln och utifrån ett tekniskt perspektiv, snarare än något sorts bredare tillitsbegrepp som innefattar ett konsument-, användar- eller annat möjligt perspektiv (jfr Larsson & Runeson, 2014, om *digital tillit*). Det finns således kunskap om olika former av konsumtionsmönster i det digitala samhället men från ett perspektiv som i första hand är av intresse för aktörer inom handels- och systemutveckling.

I den svenska forskningslitteraturen förekommer också en del undersökningar om konsumtionsmönster och e-handel. Dock konstateras att det behövs mer kunskap om och hur konsumtionsmönster förändras i relation till mobil och digital teknik (Sundström 2013). Inte heller skuldsättning till följd av digital konsumtion utforskas i någon högre utsträckning. I synnerhet finns ett behov av att utreda barn och ungas utsatthet som digitala konsumenter.

Överskuldsättning

Vidare visar kunskapsöversikten att den forskning som hittills bedrivits om överskuldsättning är relativt omfattande. Den visar bl. a att vägarna in i denna svåra ekonomiska situation kan vara många och att överskuldsättning både påverkar och påverkas av vår hälsa. Dock finns ännu liten kunskap om hur de förändringar som relaterar till det digitala samhällets framväxt påverkar förutsättningarna för vår privatekonomi. Ett undantag är den internationella forskningen om snabblånens och konsumtionskrediternas konsekvenser för individ och samhälle som bl. a visar att nya kreditmöjligheter online och via mobiltelefon kan leda till en problematisk skuldsättning för unga vuxna. I synnerhet tycks risken öka för individer i denna grupp som redan befinner sig i en utsatt ekonomisk situation. Samtidigt är snabblån och konsumtionskrediter endast en del av den digitala kredit- och konsumtionsekologin. Ännu återstår att mer utförligt undersöka eventuella kopplingar mellan förändrade konsumtionsmönster i det digitala samhället och överskuldsättning och/eller problematisk skuldsättning hos privatpersoner, både i Sverige och internationellt.

Konsekvenser för olika befolkningsgrupper

Den befolkningsgrupp som återkommande lyfts fram som särskilt berörd av den digitala utvecklingens konsekvenser för konsumtion och skuldsättning är gruppen unga vuxna. Detta framträder tydligt i den internationella forskningslitteraturen men är också synligt i svensk forskning. Unga vuxna pekas ut som att vara i särskilt behov av finansiell utbildning och som att vara särskilt utsatta digitala konsumenter. Samtidigt lyfts unga vuxna fram som en grupp som kan stärka sin konsumentmakt till följd av den digitala utvecklingen då de nyttjar de nya verktygen för att exempelvis söka information om produkter och jämföra priser. Den svenska forskningen om barn och unga vuxna som digitala konsumenter skulle dock kunna stärkas, både med avseende på de hot och möjligheter som teknikutvecklingen innebär för denna grupp.

Sammanfattningsvis är en generell slutsats som vi kan dra från samtliga delstudier att forskning om överskuldsättning och forskning om digital utveckling ofta bedrivs inom skilda discipliner med få kontaktytor. En konsekvens av detta, om vi ser till översiktens material och resultat, blir att forskning om den digitala teknikens möjliggöranden på kredit- och finansmarknaden inte kopplas till uppkomsten av en eventuell problematisk ekonomisk situation för den enskilda individen. De potentiella sambanden mellan dessa områden förtjänar således ytterligare vetenskaplig belysning.

Rekommendationer

Arbetet med kunskapsöversikten har väckt åtskilliga frågor och tankar kring hur forkningsfältet skulle kunna utvecklas ytterligare. Vi väljer här att formulera några av de vi anser mest betydande, om än i viss mån delvis överlappande, som rekommendationer för framtida forkningsinriktningar. Baserat på resultaten i denna kunskapsöversikt ser vi ett behov av att utveckla mer kunskap om följande områden:

- Generellt behövs mer kunskap om och hur konsumtionsmönster påverkas av utvecklingen av mobil och digital teknik. I synnerhet finns ett behov av att ytterligare utreda barn och ungas utsatthet som digitala konsumenter. Vi föreslår ett interdiciplinärt förhållningssätt som kan beakta denna utveckling och dess konsekvenser från flera samverkande perspektiv, vilket skulle komplettera tidigare forskning.
- Idag saknas i hög grad kunskap om eventuella kopplingar mellan förändrade konsumtionsmönster i det digitala samhället och överskuldsättning och/eller problematisk skuldsättning hos privatpersoner, både i Sverige och internationellt. Även här förelår vi studier med ett tydligare interdisciplinärt och holistiskt förhållningssätt till forskningsområdet.
- Finansiell färdighet är central fråga i samtidens kreditsamhälle. Vi föreslår studier som också tar den digitala utvecklingen i beaktande och undersöker vilka nya färdigheter som krävs av den digitala konsumenten i kreditsamhället.
- Unga vuxna är en grupp som är på väg in i vuxenlivet med både dess ekonomiska skyldigheter och möjligheter. Samtidigt befinner de sig i den tekniska utvecklingens epicentrum. De är ständigt är uppkopplade med sina smarta mobiler mot presumtiva butiker, genom en teknologi som i princip kommit att bli en del av deras kropp. Vi vet från tidigare forskning att gruppen är en utsatt konsumentgrupp men vad innebär denna ständiga uppkoppling för konsumtion och skuldsättningsbeteende hos denna åldersgrupp? Vad betyder det att kreditköp är tillgängligt genom mobilabonnemang? Finns det en motsättning i litteraturens sätt att förstå unga å ena sidan som tekniktillvända med hög digital literacitet och å andra sidan oförmögna att planera sin privatekonomi eftersom de har skrala finansiella färdigheter? Här ser vi ett forskningsbehov.
- Med digitalisering följer även en enorm möjlighet till individuell spårbarhet och mätning av stora datamängder, exv gällande konsumtionsmönster men även lånebeteende och möjliga individuella kreditförutsättningar. Även riktad reklam är möjlig på ett sätt som är mer inträngande än någonsin tidigare. I vilken mån detta leder till en ökad utsatthet hos de redan utsatta, exempelvis

genom s.k. predatory lending från mindre nogräknade låneinstitut, är ett angeläget forskningsbehov. Forskningen på området digital mätbarhet i förhållande till överskuldsättning och konsumtion handlar mest om hur användbar s.k. big data är för mätning av konsumentbeteende.

Referenser

Agarwal, S., Mazumder, B., (2013). Cognitive abilities and household financial decision making. *American Economic Journal: Applied Economics* 5, 193–207. doi:10.1257/app.5.1.193

Almenberg, J., Säve-Söderbergh, J., (2011). Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden, in: Journal of Pension Economics and Finance. *Journal of Pension Economics and Finance,* Cambridge University Press.

Antonakis, A.C., Sfakianakis, M.E., (2010). Electronic systems of trust in retail lending: New application areas. *International Journal of Applied Systemic Studies* 3, 283–291. doi:10.1504/IJASS.2010.034622

Apostolova, E., Gehrt, K.C., 2000. Credit Card Use and Abuse by Today's and Tomorrow's Elderly. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing* 7, 25–49. doi:10.1300/J054v07n01_03

Arvidsson, N. (2013). *Det kontantlösa samhället. En rapport från ett forskningsprojekt*. Tillgänglig (2014-12-05): http://www.hur.nu/wp-content/uploads/2012/03/2013-Det-kontantlosa-samhallet-N-Arvidsson-INDEK-KTH.pdf

Autio, M., Wilska, T-A., Kaartinen, R., Lähteenmaa, J. (2009). The use of small instant loans among young adults – a gateway to a consumer insolvency? *International Journal of Consumer Studies,* 44, 407–415.

Bay, C., Catasús, B., Johed, G., (2014). Situating financial literacy, in: *Critical Perspectives on Accounting*.

Belk, R.W. & Llamas, R., eds. (2013) *The Routledge Companion to Digital Consumption*, Routledge Companions in Business, Management and Accounting.

Björk, B.-C., Roos, A., & Lauro, M. (2008). Global annual volume of peer reviewed scholarly articles and the share available via Open Access options. *Proceedings ELPUB2008 Conference on Electronic Publishing.* Toronto, Canada, June 2008, pp. 1–10.

Blake, B., (2006). Analyzing all the data all the time, in: Proceedings of the 2006 ACM/IEEE Conference on Supercomputing, SC'06. doi:10.1145/1188455.1188733

Caron, A., and Caronia, L. (2007), *Mobile Communication in Everyday Life*, Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.

Cato, M.S., Myers, J., Howlett, S., (2013). At the sharp end of the credit crisis: A profile of Valleys Credit Union. *Local Economy* 28, 539–552. doi:10.1177/0269094213496757

Chang, T.-K., (2013). A secure cloud-based payment model for m-Commerce, in: *Proceedings of the International Conference on Parallel Processing*. pp. 1082–1086. doi:10.1109/ICPP.2013.129

Chlouba, T., Šimková, M., Němcová, Z., (2011). Application for education of financial literacy, in: *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. pp. 370–373. doi:10.1016/j.sbspro.2011.11.070

Chung, N. & Kwon, S. (2009). Effect of trust level on mobile banking satisfaction: a multi-group analysis of information system success instruments. *Behaviour & Information Technology* 28, 549–562. doi:10.1080/01449290802506562

Das, M.L., Saxena, A., Gulati, V.P., (2005). A security framework for mobile-to-mobile payment network, in: *IEEE International Conference on Personal Wireless Communications*. pp. 420–423.

Dibs e-handlesindex (2012). Tillgänglig (2014-12-05): http://www.dibs.se/news/dibs-e-handelsindex-2012-visar-att-svenskarna-handlar-oftare-pa-natet

Dir. 2012:31 (2012) *Strategi för att motverka överskuldsättning*. Kommiteédirektiv. Stockholm: Justititedepartementet.

Doyle, W., R., (2012). Playing the Numbers: Searching for Help. *Change* 44, 42–44. doi:10.1080/00091383.2012.691864

Ds 2012:31 (2012). *App to date. Konsumenternas rättsliga ställning när varor eller tjänster betalals via telefonräkningen mm*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Fagerstrøm, A., Hantula, D., A., (2013). Buy It Now and Pay for It Later: An Experimental Study of Student Credit Card Use. *Psychological Record* 63, 323–332. doi:10.11133/j.tpr.2013.63.2.007

Findahl, O. (2013) *Svenskarna och Internet*, Stockholm: .SE.

Findahl, O. (2014) *Svenskarna och Internet 2014*. Stockholm: .SE.

Frade, C., 2012. Bankruptcy, stigma and rehabilitation. ERA Forum 13, 45–57. doi:10.1007/s12027-012-0249-9

Gerard G. (2009). Adapting the Mobile Phone: The iPhone and its Consumption, *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* 23, 231-244.

Goggin, G. (2006) *Cell Phone Culture: Mobile Technology in Everyday Life*. London: Routledge.

Gordon, M., Sankaranarayanan, S., (2010). Biometric security mechanism in mobile payments, in: *2010 7th International Conference on Wireless and Optical Communications Networks*, WOCN2010. doi:10.1109/WOCN.2010.5587318

Guttman, R. (2003) *Cybercash. The Coming Era of Electronic Money*, New York: Palgrave Macmillan.

Hector, C., 2011. Debt Collection in the Information Age: New Technologies and the Fair Debt Collection Practices Act. *California Law Review* 99, 1601–1633.

Herzberg, A., 2003. Payments and Banking with Mobile Personal Devices. *Communications of the ACM* 46, 53–58.

Hoeve, M., Stams, G.J.J.M., van der Zouwen, M., Vergeer, M., Jurrius, K., Asscher, J.J., (2014). A Systematic Review of Financial Debt in Adolescents and Young Adults: Prevalence, Correlates and Associations with Crime. *PLoS ONE* 9, 1–16. doi:10.1371/journal.pone.0104909

Hsieh, N.-C., (2004). An integrated data mining and behavioral scoring model for analyzing bank customers. *Expert Systems with Applications* 27, 623–633. doi:10.1016/j.eswa.2004.06.007

Huang, C.-L., Chen, M.-C., Wang, C.-J., (2007). Credit scoring with a data mining approach based on support vector machines. *Expert Systems with Applications* 33, 847–856. doi:10.1016/j.eswa.2006.07.007

Huston, S.J., (2010). Measuring Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs* 44, 296–316. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x

Ingvarsson, T., (2009). Lån i telefon – dags att reglera? *Juridisk tidskrift*, Stockholm: Jure.

Jahankhani, H., (2009). The behaviour and perceptions of on-line consumers: Risk, risk perception and trust. *International Journal of Information Science and Management* 7, 79–90.

Johansson, B., (2005). *Brokiga bilder av barns konsumtion: Hur barn och konsumtion framställs i några svenska medier*. Rapport från projektet Nordiska barn som ekonomiska aktörer. Nordiska ministerrådet, Göteborgs universitet.

Kronofogdemyndigheten (2012). *Omvärldsanalys*, Göteborg: Kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten (2013a). *Skuldsättning av Unga genom E-handel på Kredit*. Rapport: 2013-03-01, Göteborg: Kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten (2013b). *Förstudierapport mobila betaltjänster*. Göteborg: Kronofogdemyndigheten.

Kumar, K., van Hillegersberg, J., (2004). New Architectures for Financial Services. *Communications of the ACM* 47, 27–30.

Kruppa, J., Schwarz, A., Arminger, G., Ziegler, A., (2013). Consumer credit risk: Individual probability estimates using machine learning. *Expert Systems with Applications* 40, 5125–5131. doi:10.1016/j.eswa.2013.03.019

Lachance, M.J., (2012). Young adults' attitudes towards credit. *International Journal of Consumer Studies* 36, 539–548. doi:10.1111/j.1470-6431.2012.01119.x

Lankshear, C. and Knobel, M. (eds.) (2008). *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices*, New York: Peter Lang Publishing Inc.

Larsson, S. (2015). *Metaforerna, rätten & det digitala. Hur gamla begrepp styr förståelsen av nya fenomen*. Malmö. Gleerups Utbildning AB.

Larsson, S., Runeson, P., red. (2014). *DigiTrust: Tillit i det Digitala. Tvärvetenskapliga perspektiv från ett forskningsprojekt*, Lunds universitet: Pufendorfinstitutet.

Lundby, E., (2008). *Kunskapsöversikt över barns konsumtionsmönster*. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö.

Lundby, E. (2011a). Consumer research on tweens : putting the pieces together, in: *Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers*. United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

Lundby, E. (2011b). *Hur handlar unga? – en studie om ungas konsumtion 2011*. Konsumentverket, Karlstad.

Lury, C. (2011). *Consumer Culture*. 2. ed. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.

Lusardi, A., Mitchell, O.S., Curto, V., (2010). Financial Literacy among the Young. *Journal of Consumer Affairs* 44, 358–380. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01173.x

Malm, E., (2005). Using Transaction-Specific Incentives to Increase Online Mortgage Transactions. *Journal of Website Promotion* 1, 93–103. doi:10.1300/J238v01n01•08

Martinson, C., (2010). Lån i Telefon - dags att hantera vad vi har? *Svensk Juristtidning*.

Miller, D. (2012), *Consumption and its Consequences*, Oxford: Polity Press.

Moloo, R.K., Kissoon, M., Louise, P., Cootthen, S., (2010). A Lightweight Mobile Banking Solution Easily Integrateable with Existing Banking System. *Annual International Conference on Infocomm Technologies in Competitive Strategies* 42–49. doi:10.5176/978-981-08-7240-3_I-40

Münster, E., Rüger, H., Ochsmann, E., Letzel, S., Toschke, A.M., (2009). Over-indebtedness as a marker of socioeconomic status and its association with obesity: A cross-sectional study. *BMC Public Health* 9. doi:10.1186/1471-2458-9-286

Nord, E., (2013). *Snabblån och marknadsföring av dessa*, Vaasan ammattikorkeakoulu.

Ohlsson, C., (2009). The Rhetoric of Financial Education and Literacy, in: *Working Paper För Critical Finance Conference II*. Bryssel, 5–8 Augusti 2009.

Palfrey, J. and Gasser, U. (2008). *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*. New York: Basic Books.

Persson, A.H. (2014). Regulation of Instant Loans and Other Credits in Swedish Law, *Juridica International* Tartu: University of Tartu.

Persson, A.H. (2010). *Over-Indebtedness – a Growing Problem*. Rapport. Stockholm Institute for Scandinavian Law

Polasik, M., Górka, J., Wilczewski, G., Kunkowski, J., Przenajkowska, K., Tetkowska, N., (2012). Chronometric analysis of a payment process for cash, cards and mobile devices, in: *ICEIS 2012 – Proceedings of the 14th International Conference on Enterprise Information Systems*. pp. 220–229.

Post Nord (2012) *E-handeln i Norden*. Tillgänglig (2014-12-05): http://www.postnord.com/globalassets/global/sverige/dokument/publikationer/2014/e-handel-i-norden-2014-sv.pdf

Rahman, M.M., Rezaul, K.M., Hossain, A., (2009). Finding an effective and secured information system in E-commerce environment, in: *International Conference for Internet Technology and Secured Transactions*, ICITST 2009.

Raijas, A., Lehtinen, A.-R., Leskinen, J., (2010). Over-Indebtedness in the Finnish Consumer Society. *Journal of Consumer Policy* 33, 209–223. doi:10.1007/s10603-010-9131-8

Ramsay, I., (2012). A Tale of Two Debtors: Responding to the Shock of Over-Indebtedness in France and England – a Story from the Trente Piteuses. *Modern Law Review* 75, 212–248. doi:10.1111/j.1468-2230.2012.00897.x

Reifner, U., Herwig, I., 2003. Consumer education and information rights in financial services. *Information & Communications Technology Law* 12, 125.

Rueger, H., Weishaar, H., Ochsmann, E.B., Letzel, S., Muenster, E., (2013). Factors associated with self-assessed increase in tobacco consumption among over-indebted individuals in Germany: A cross-sectional study. *Substance Abuse: Treatment, Prevention, and Policy* 8. doi:10.1186/1747-597X-8-12

Rueger, H., Schneider, N.F., Zier, U., Letzel, S., Muenster, E., (2011). Health risks of separated or divorced over-indebted fathers: Separation from children and financial distress. *Social Work in Health Care* 50, 242–256. doi:10.1080/00981389.2010.527793

Saare, K., Sein, K., Simovart, M.A., (2010). Protection of Consumer Rights in SMS Loan Agreements. *European Review of Private Law* 18, 129–142.

Sandvall, L. (2008). *Från skuldsatt till skuldfri: Processer, strategier och påverkande faktorer*. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö.

Sandvall, L. (2011). *Överskuldsättningens ansikten: En studie av vägar in i och ut ur ekonomiska svårigheter*. Linneaus University Press, Växjö, Kalmar.

Schagen, S. and Lines, A. (1996) *Financial Literacy in Adult Life. A Report to the Nat West Group Charitable Trust*. Slough. Berkshire: National Foundation for Educational Research NFER.

Schudelaro, IR.A.A.P. (2003). To Be or Not to Be Electronic Money, That's the Question. *Information & Communications Technology Law* 12, 49.

Silva, S. (2012). On Emotion and Memories: the Consumption of Mobile Phones as 'Affective Technology', *International Review Of Social Research*, 2(1): 157-172.

Snickars, P. (2014) "Information overload", i Czaika, O., Nordin, J. & Snickars, P. (red.). *Information som problem. Medieanalytiska texter från medeltid till framtid*, Mediehistoriskt arkiv 26.

SOU 2013:78 (2013) *Överskuldsättning i kreditsamhället?* Stockholm: Justitiedepartementet.

Sundström, M. (2014). Äldre webbutikskunder gör det annorlunda. Ej publicerad rapport.

Sundström, M., (2013). *Investeringsyra för m-handel*, in: Retailingresearch.blogspot.com Swedish Institute for Innovative Retailing.

Sundström, M., Balkow, J., Florhed, J., Tjernström, M., Wadenfors, P., (2013). Impulsive Buying Behaviour: The Role of Feelings When Shopping for Online Fashion, in: *17th The European Association for Education and Research in Commercial Distribution*.

Sundström, M., Nilsson, T., (2010). Konsumentbeteende i postorder och e-handel, in: *Paket På Väg En Odyssé Genom Distanshandelns Historia.* Centrum för näringslivshistoria.

Söderberg, Inga-Lill. *Financial Advisory Services [Elektronisk resurs] : Exploring relationships between consumers and financial advisors*. Stockholm: KTH Royal Institute of Technology, 2013. http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:589098/FULLTEXT01.pdf.

Thair, A.-D., Luo, S., Summons, P., (2010). Consumer acceptance of mobile payments: An empirical study, in: *NISS2010 – 4th International Conference on New Trends in Information Science and Service Science*. pp. 533–537.

Tomášková, H., Mohelská, H., Němcová, Z., (2011). Issues of financial literacy education, in: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. pp. 365–369. doi:10.1016/j.sbspro.2011.11.069

Varum, C., Costa, J., Kolyban, A., (2013). Economic Literacy: Does it Matter for Overindebtness? *ICERI2013 Proceedings* 2426–2434.

Venkataramani, G., Gopalan, S., (2007). Mobile phone based RFID architecture for secure electronic payments using RFID credit cards, in: *Proceedings – Second International Conference on Availability, Reliability and Security*, ARES 2007. pp. 610–617. doi:10.1109/ARES.2007.105

Walker, C., (2012). Personal Debt, Cognitive Delinquency and Techniques of Governmentality: Neoliberal Constructions of Financial Inadequacy in the UK. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 22, 533–538. doi:10.1002/casp.1127

Wang, Y., Li, S., Lin, Z., (2013). Revealing Key Non-financial Factors for Online Credit-Scoring in e-Financing, in: *2013 10th International Conference on Service Systems and Service Management - Proceedings of ICSSSM 2013*. pp. 547–552. doi:10.1109/ICSSSM.2013.6602651

Watson, R. (2010). *Future Minds: How the Digital Age is Changing Our Minds, Why This Matters and What We Can Do About It*, London: Nicholas Brealey.

Wopperer, W., (2002). Fraud Risks in E-commerce Transactions. *Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice* 27, 383–394.

Xiao, J.J., Tang, C., Serido, J., Shim, S., (2011). Antecedents and consequences of risky credit behavior among college students: Application and extension of the theory of planned behavior. *Journal of Public Policy and Marketing* 30, 239–245. doi:10.1509/jppm.30.2.239

Xiao, J., Wu, J. (2008). Completing Debt Management Plans in Credit Counseling: An Application of the Theory of Planned Behavior. *Journal of Financial Counseling & Planning* 19, 29–45.

Xiaowen, F., Gavriel, S., 2003. Customer-centered rules for design of E-commerce web sites. *Communications of the ACM* 46, 332–336. doi:10.1145/953460.953518

Zhou, T., (2012). Understanding users' initial trust in mobile banking: An elaboration likelihood perspective. *Computers in Human Behavior* 28, 1518–1525. doi:10.1016/j.chb.2012.03.021

Bilagor

1. Inkluderade publikationer delstudie 2

Överskuldsättning

Betti, G., Dourmashkin, N., Rossi, M., Yin, Y.P., 2007. Consumer over-indebtedness in the EU: Measurement and characteristics. Journal of Economic Studies 34, 136–156. doi:10.1108/01443580710745371

Braun, G., 2004. The challenge of information sharing in competitive microfinance markets. Small Enterprise Development 15, 60–67. doi:10.3362/0957-1329.2004.024

Chlouba, T., Šimková, M., Němcová, Z., 2011. Application for education of financial literacy, in: Procedia - Social and Behavioral Sciences. pp. 370–373. doi:10.1016/j.sbspro.2011.11.070

Collins, D., 2008. Debt and household finance: Evidence from the Financial Diaries. Development Southern Africa 25, 469–479. doi:10.1080/03768350802318605

Constăngioară, A., Florian, G.L., 2010. Consumer credit market in EU. Journal of Electrical & Electronics Engineering 3, 49–52.

Corrado, G., 2011. Modeling guarantees, over-indebtedness and financial crises in an open economy. International Economic Journal 25, 147–172. doi:10.1080/10168737.2010.487542

Current Developments, 2005. . Journal of Social Welfare & Family Law 27, 395–419.

Dearden, C., Goode, J., Whitfield, G., Cox, L., 2010. Joseph Rowntree Foundation/Centre for Research in Social Policy. Journal of Poverty & Social Justice 18, 309–311.

Dežman, A., 2008. Normative Regulation of Bankruptcy of Legacy in Slovenian Law. Slovenian Law Review 5, 161–169.

Dickerson, A.M., 2008. Consumer Over-Indebtedness: A U.S. Perspective. (Cover story). Texas International Law Journal 43, 135–160.

Dickerson, A.M., 2009. Over-Indebtedness, the Subprime Mortgage Crisis, and the Effect on U.s. Cities. Fordham Urban Law Journal 36, 395–425.

Ferretti, F., 2010. A European perspective on consumer loans and the role of credit registries: The need to reconcile data protection, risk management, efficiency, over-indebtedness, and a better prudential supervision of the financial system. Journal of Consumer Policy 33, 1–27. doi:10.1007/s10603-009-9120-y

Frade, C., 2012. Bankruptcy, stigma and rehabilitation. ERA Forum 13, 45–57. doi:10.1007/s12027-012-0249-9

Goode, J., 2012. Brothers are doing it for themselves?: Men's experiences of getting into and getting out of debt. Journal of Socio-Economics 41, 327–335. doi:10.1016/j.socec.2012.02.001

Hudon, M., 2009. Should access to credit be a right? Journal of Business Ethics 84, 17–28. doi:10.1007/s10551-008-9670-y

Hurwitz, I., Luiz, J., 2007. Urban working class credit usage and over-indebtedness in South Africa. Journal of Southern African Studies 33, 107–131. doi:10.1080/03057070601136616

Jørgensen, T., 2012. Credit Advice. European Review of Private Law 20, 961–988.

Kamleitner, B., Hornung, B., Kirchler, E., 2011. Over-indebtedness and the interplay of factual and mental money management: An interview study. New Zealand Economic Papers 45, 139–140. doi:10.1080/00779954.2011.556075

Kronofogdemyndigheten (2012). *Omvärldsanalys*, Göteborg: Kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten (2013a). *Skuldsättning av Unga genom E-handel på Kredit*. Rapport: 2013-03-01, Göteborg: Kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten (2013b). Förstudierapport mobila betaltjänster. Göteborg: Kronofogdemyndigheten.

Lee, N.R., Miller, M., 2012. Influencing positive financial behaviors: The social marketing solution. Journal of Social Marketing 2, 70–86. doi:10.1108/20426761211203265

Maghembe, N., 2011. THE APPELLATE DIVISION HAS SPOKEN -- SEQUESTRATION PROCEEDINGS DO NOT QUALIFY AS PROCEEDINGS TO ENFORCE A CREDIT AGREEMENT UNDER THE NATIONAL CREDIT ACT 34 OF 2005: NAIDOO v ABSA BANK 2010 4 SA 597 (SCA). Potchefstroom Electronic Law Journal 14, 171–180.

Marron, D., 2012. PRODUCING OVER-INDEBTEDNESS: Risk, prudence and consumer vulnerability. Journal of Cultural Economy 5, 407–421. doi:10.1080/17530350.2012.703144

Münster, E., Rüger, H., Ochsmann, E., Letzel, S., Toschke, A.M., 2009. Over-indebtedness as a marker of socioeconomic status and its association with obesity: A cross-sectional study. BMC Public Health 9. doi:10.1186/1471-2458-9-286

Niemi, J., 2012. Consumer Insolvency in the European Legal Context. Journal of Consumer Policy 35, 443–459. doi:10.1007/s10603-012-9215-8

Ochsmann, E.B., Rueger, H., Letzel, S., Drexler, H., Muenster, E., 2009. Over-indebtedness and its association with the prevalence of back pain. BMC Public Health 9. doi:10.1186/1471-2458-9-451

Ottaviani, C., Vandone, D., 2011. Impulsivity and household indebtedness: Evidence from real life. Journal of Economic Psychology 32, 754–761. doi:10.1016/j.joep.2011.05.002

Parry, R., 2005. The Position of Family Sureties within the Framework of Protection for Consumer Debtors in European Union Member States. European Review of Private Law 13, 357–381.

Patel, A., Balmer, N.J., Pleasence, P., 2012. Debt and disadvantage: The experience of unmanageable debt and financial difficulty in England and Wales. International Journal of Consumer Studies 36, 556–565. doi:10.1111/j.1470-6431.2012.01121.x

Pathak, P., 2014. Ethopolitics and the financial citizen. Sociological Review 62, 90–116. doi:10.1111/1467-954X.12119

Raijas, A., Lehtinen, A.-R., Leskinen, J., 2010. Over-Indebtedness in the Finnish Consumer Society. Journal of Consumer Policy 33, 209–223. doi:10.1007/s10603-010-9131-8

Ramsay, I., 2012a. A Tale ofTwo Debtors: Responding to the Shock of Over-Indebtedness in France and England - a Story from the Trente Piteuses. Modern Law Review 75, 212–248. doi:10.1111/j.1468-2230.2012.00897.x

Ramsay, I., 2012b. Between Neo-Liberalism and the Social Market: Approaches to Debt Adjustment and Consumer Insolvency in the EU. Journal of Consumer Policy 35, 421–441. doi:10.1007/s10603-012-9210-0

Reifner, U., Herwig, I., 2003. Consumer education and information rights in financial services. Information & Communications Technology Law 12, 125.

Rueger, H., Schneider, N.F., Zier, U., Letzel, S., Muenster, E., 2011. Health risks of separated or divorced over-indebted fathers: Separation from children and financial distress. Social Work in Health Care 50, 242–256. doi:10.1080/00981389.2010.527793

Rueger, H., Weishaar, H., Ochsmann, E.B., Letzel, S., Muenster, E., 2013. Factors associated with self-assessed increase in tobacco consumption among over-indebted individuals in Germany: A cross-sectional study. Substance Abuse: Treatment, Prevention, and Policy 8. doi:10.1186/1747-597X-8-12

Russell, H., Whelan, C.T., Maître, B., 2013. Economic vulnerability and severity of debt problems: An analysis of the Irish EU-SILC 2008. European Sociological Review 29, 695–706. doi:10.1093/esr/jcs048

Ryder, N., Devenney, J., 2005. The labour government and access to affordable credit - More spin than action?: Edited by Iain McDonald. Journal of Social Welfare and Family Law 27, 395–405. doi:10.1080/09649060500387065

Schicks, J., 2013. The Definition and Causes of Microfinance Over-Indebtedness: A Customer Protection Point of View. Oxford Development Studies 41, S95–S116. doi:10.1080/13600818.2013.778237

Schicks, J., 2013. The Definition and Causes of Microfinance Over-Indebtedness: A Customer Protection Point of View. Oxford Development Studies S95–S116. doi:10.1080/13600818.2013.778237

Schicks, J., 2014. Over-indebtedness in microfinance - An empirical analysis of related factors on the borrower level. World Development 54, 301–324. doi:10.1016/j.worlddev.2013.08.009

Silipo, D.B., 2011. It happened again: A Minskian analysis of the subprime loan crisis. Journal of Economics and Business 63, 441–455. doi:10.1016/j.jeconbus.2010.06.003

Spooner, J., 2013. Fresh Start or Stalemate? European Consumer Insolvency Law Reform and the Politics of Household Debt. European Review of Private Law 21, 747–794.

Tomášková, H., Mohelská, H., Němcová, Z., 2011. Issues of financial literacy education, in: Procedia - Social and Behavioral Sciences. pp. 365–369. doi:10.1016/j.sbspro.2011.11.069

Walker, C., 2011. "Responsibilizing" a healthy Britain: Personal debt, employment, and welfare. International Journal of Health Services 41, 525–538. doi:10.2190/HS.41.3.g

Walker, C., 2012. Personal Debt, Cognitive Delinquency and Techniques of Governmentality: Neoliberal Constructions of Financial Inadequacy in the UK. Journal of Community and Applied Social Psychology 22, 533–538. doi:10.1002/casp.1127

Ekonomi, finans och management

Antonakis, A.C., Sfakianakis, M.E., 2010. Electronic systems of trust in retail lending: New application areas. International Journal of Applied Systemic Studies 3, 283–291. doi:10.1504/IJASS.2010.034622

Caron, A., and Caronia, L. (2007), *Mobile Communication in Everyday Life*, Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.

Conti, J.P., 2005. Charge it to my phone. Communications Engineer 3, 34–37.

Gopalakrishnan, S., Wischnevsky, J.D., Damanpour, F., 2003. A Multilevel Analysis of Factors Influencing the Adoption of Internet Banking. IEEE Transactions on Engineering Management 50, 413–426. doi:10.1109/TEM.2003.819648

Herzberg, A., 2003. Payments and Banking with Mobile Personal Devices. Communications of the ACM 46, 53–58.

Huang, C.-L., Chen, M.-C., Wang, C.-J., 2007. Credit scoring with a data mining approach based on support vector machines. Expert Systems with Applications 33, 847–856. doi:10.1016/j.eswa.2006.07.007

Hui, P., Yuan, L., 2009. Anatomy of credit card cashing based on third-party payment, in: Proceedings - International Conference on Management and Service Science, MASS 2009. doi:10.1109/ICMSS.2009.5301125

Karadimas, N.V., Rigopoulos, G., Orsoni, A., 2008. A decision model for group assessment of credit applications, in: Proceedings - UKSim 10th International Conference on Computer Modelling and Simulation, EUROSIM/UKSim2008. pp. 319–323. doi:10.1109/UKSIM.2008.34

Kumar, K., van Hillegersberg, J., 2004. New Architectures for Financial Services. Communications of the ACM 47, 27–30.

Lee, S., Park, Y., 2009. The classification and strategic management of services in e-commerce: Development of service taxonomy based on customer perception. Expert Systems with Applications 36, 9618–9624. doi:10.1016/j.eswa.2008.08.014

Mallat, N., Rossi, M., Tuunainen, V.K., 2004. Mobile Banking Services. Communications of the ACM 47, 42–46.

Malm, E., 2005. Using Transaction- Specific Incentives to Increase Online Mortgage Transactions. Journal of Website Promotion 1, 93–103. doi:10.1300/J238v01n01•08

Maugis, V., Choucri, N., Madnick, S.E., Siegel, M.D., Gillett, S.E., Haghseta, F., Hongwei Zhu, Best, M.L., 2005. Global e-readiness—for what? Readiness for e-bankingSherif Kamel was the accepting Associate Editor for this paper. Information Technology for Development 11, 313–342. doi:10.1002/itdj.20022

Moloo, R.K., Kissoon, M., Louise, P., Cootthen, S., 2010. A Lightweight Mobile Banking Solution Easily Integrateable with Existing Banking System. Annual International Conference on Infocomm Technologies in Competitive Strategies 42–49. doi:10.5176/978-981-08-7240-3_I-40

Polasik, M., Górka, J., Wilczewski, G., Kunkowski, J., Przenajkowska, K., Tetkowska, N., 2012. Chronometric analysis of a payment process for cash, cards and mobile devices, in: ICEIS 2012 - Proceedings of the 14th International Conference on Enterprise Information Systems. pp. 220–229.

Slewe, T., Hoogenboom, M., 2004. Who Will Rob You ON THE DIGITAL HIGHWAY? Communications of the ACM 47, 56–60.

Thair, A.-D., Luo, S., Summons, P., 2010. Consumer acceptance of mobile payments: An empirical study, in: NISS2010 - 4th International Conference on New Trends in Information Science and Service Science. pp. 533–537.

Wang, Y., Li, S., Lin, Z., 2013. Revealing Key Non-financial Factors for Online Credit-Scoring in e-Financing, in: 2013 10th International Conference on Service Systems and Service Management - Proceedings of ICSSSM 2013. pp. 547–552. doi:10.1109/ICSSSM.2013.6602651

Yao, Y., 2011. Credit risk assessment of online shops based on fuzzy consistent matrix. Applied Mathematics and Information Sciences 5, 163S–169S.

Yin, Y., Song, L.-R., 2011. The issue and risk analysis of the credit card, in: Proceedings - 2011 4th International Conference on Business Intelligence and Financial Engineering, BIFE 2011. pp. 459–461. doi:10.1109/BIFE.2011.133

Zhou, T., 2012. Understanding users' initial trust in mobile banking: An elaboration likelihood perspective. Computers in Human Behavior 28, 1518–1525. doi:10.1016/j.chb.2012.03.021

Systemutveckling och datahantering

Al-Sakran, H., Alsudairi, M., Serguievskaia, I., 2012. Mobile e-loan negotiation architecture. Journal of Internet Banking and Commerce 17, 1–14.

Antonakis, A.C., Sfakianakis, M.E., 2010. Electronic systems of trust in retail lending: New application areas. International Journal of Applied Systemic Studies 3, 283–291. doi:10.1504/IJASS.2010.034622

Bellotti, T., Crook, J., 2009. Support vector machines for credit scoring and discovery of significant features. Expert Systems with Applications 36, 3302–3308. doi:10.1016/j.eswa.2008.01.005

Blackwell, C., 2009. A reasoning agent for credit card fraud using the event calculus. International Journal of Electronic Security and Digital Forensics 2, 77–91. doi:10.1504/IJESDF.2009.023878

Blake, B., 2006. Analyzing all the data all the time, in: Proceedings of the 2006 ACM/IEEE Conference on Supercomputing, SC'06. doi:10.1145/1188455.1188733

Bodhani, A., 2013. New Ways to Pay. Engineering & Technology (17509637) 8, 32–35.

Boyd, J., 2005. Here Comes The Wallet Phone. IEEE Spectrum 42, 12–14.

Bt Abd Rahman, N.A., Shajaratuddur Bt Harun, K., Bt Yusof, Y., 2013. SMS banking transaction as an alternative for information, transfer and payment at merchant shops in Malaysia, in: 3rd International Conference on Information Technology and E-Services, ICITeS 2013. doi:10.1109/ICITeS.2013.6624074

Chang, C.-J., Kuo, H.-C., Chen, C.-Y., Chen, T.-H., Chung, P.-Y., 2013. Ergonomic techniques for a mobile E-invoice system: Operational requirements of an information management system. Human Factors and Ergonomics In Manufacturing 23, 582–589. doi:10.1002/hfm.20340

Chang, T.-K., 2013. A secure cloud-based payment model for m-Commerce, in: Proceedings of the International Conference on Parallel Processing. pp. 1082–1086. doi:10.1109/ICPP.2013.129

Chun-I Fan, Huang, V.S.-M., 2010. Provably Secure Integrated On/Off-Line Electronic Cash for Flexible and Efficient Payment. IEEE Transactions on Systems, Man & Cybernetics: Part C - Applications & Reviews 40, 567–579. doi:10.1109/TSMCC.2010.2044789

Das, M.L., Saxena, A., Gulati, V.P., 2005. A security framework for mobile-to-mobile payment network, in: IEEE International Conference on Personal Wireless Communications. pp. 420–423.

Furuyama, T., 2007. Challenges of digital consumer and mobile SoC's: More moore possible?, in: Proceedings - Design, Automation and Test in Europe, DATE. p. 1. doi:10.1109/DATE.2007.364556

Garner, P., Edwards, R., Coulton, P., 2006. Card-based macropayment for mobile phones, in: International Conference on Mobile Business, ICMB 2006. doi:10.1109/ICMB.2006.10

Gordon, M., Sankaranarayanan, S., 2010. Biometric security mechanism in mobile payments, in: 2010 7th International Conference on Wireless and Optical Communications Networks, WOCN2010. doi:10.1109/WOCN.2010.5587318

Hajialiakbari, F., Gholami, M.H., Roshandel, J., Hatami-Shirkouhi, L., 2013. Assessment of the effect on technical efficiency of bad loans in banking industry: a principal component analysis and neuro-fuzzy system. Neural Computing & Applications 23, 315–322. doi:10.1007/s00521-013-1413-z

Herzberg, A., 2003. Payments and Banking with Mobile Personal Devices. Communications of the ACM 46, 53–58.

Hsieh, N.-C., 2004. An integrated data mining and behavioral scoring model for analyzing bank customers. Expert Systems with Applications 27, 623–633. doi:10.1016/j.eswa.2004.06.007

Huang, C.-L., Chen, M.-C., Wang, C.-J., 2007. Credit scoring with a data mining approach based on support vector machines. Expert Systems with Applications 33, 847–856. doi:10.1016/j.eswa.2006.07.007

Hu, J., Ohshima, M., Zhong, N., 2007. Developing mining-grid centric e-finance portals for risk management, in: Lecture Notes in Computer Science (including Subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics). pp. 346–359.

Juang, W.-S., 2003. A practical anonymous payment scheme for electronic commerce. Computers & Mathematics with Applications 46, 1787.

Khan, D., Varshney, P., Qadeer, M.A., 2011. E-commerce: From shopping carts to credit cards, in: 2011 IEEE 3rd International Conference on Communication Software and Networks, ICCSN 2011. pp. 81–85. doi:10.1109/ICCSN.2011.6014394

Koshy, R., Vadivel, S., 2008. Online movie rentals using web services (E-commerce application for mobile devices), in: Proceedings of the 2008 International Conference on Semantic Web and Web Services, SWWS 2008. pp. 192–197.

Kruppa, J., Schwarz, A., Arminger, G., Ziegler, A., 2013. Consumer credit risk: Individual probability estimates using machine learning. Expert Systems with Applications 40, 5125–5131. doi:10.1016/j.eswa.2013.03.019

Kuang, Z., Ji, Z., Ni, H., Liu, L., 2008. Research on streaming media online charging system, in: 2008 11th IEEE Singapore International Conference on Communication Systems, ICCS 2008. pp. 309–313. doi:10.1109/ICCS.2008.4737194

Kyrillidis, L., Mayes, K., Chazalet, B., Markantonakis, K., 2013. Card-present transactions on the internet using the smart card web server, in: Proceedings - 12th IEEE International Conference on Trust, Security and Privacy in Computing and Communications, TrustCom 2013. pp. 611–619. doi:10.1109/TrustCom.2013.75

Lee, B., Cho, H., Chae, M., Shim, S., 2010. Empirical analysis of online auction fraud: Credit card phantom transactions. Expert Systems with Applications 37, 2991–2999. doi:10.1016/j.eswa.2009.09.034

Lee, O., 2004. Sound-based mobile payment system, in: Proceedings - IEEE International Conference on Web Services. pp. 820–821.

Lehdonvirta, V., Soma, H., Ito, H., Yamabe, T., Kimura, H., Nakajima, T., 2009. UbiPay: Minimizing transaction costs with smart mobile payments, in: Proceedings of the 6th International Conference on Mobile Technology, Application and Systems, Mobility '09. doi:10.1145/1710035.1710036

Liébana-Cabanillas, F., Nogueras, R., Herrera, L. j., Guillén, A., 2013. Analysing user trust in electronic banking using data mining methods. Expert Systems with Applications 40, 5439–5447. doi:10.1016/j.eswa.2013.03.010

Li, S.-T., Shiue, W., Huang, M.-H., 2006. The evaluation of consumer loans using support vector machines. Expert Systems with Applications 30, 772–782. doi:10.1016/j.eswa.2005.07.041

Louta, M., Roussaki, I., Pechlivanos, L., 2004. An effective Negotiation Strategy for simple buyer response in E-commerce environment, in: 2004 2nd International IEEE Conference "Intelligent Systems" - Proceedings. pp. 535–540.

Malm, E., 2005. Using Transaction- Specific Incentives to Increase Online Mortgage Transactions. Journal of Website Promotion 1, 93–103. doi:10.1300/J238v01n01•08

Mane, S.B., Sawant, S.T., Sinha, P.K., 2012. Using Private Information Retrieval protocol for an e-commerce application, in: ACM International Conference Proceeding Series. pp. 659–663. doi:10.1145/2381716.2381842

Mantoro, T., Milišić, A., Ayu, M.A., 2011. Online payment procedure involving mobile phone network infrastructure and devices, in: International Conference on Multimedia Computing and Systems -Proceedings. doi:10.1109/ICMCS.2011.5945625

Maugis, V., Choucri, N., Madnick, S.E., Siegel, M.D., Gillett, S.E., Haghseta, F., Hongwei Zhu, Best, M.L., 2005. Global e-readiness—for what? Readiness for e-bankingSherif Kamel was the accepting Associate Editor for this paper. Information Technology for Development 11, 313–342. doi:10.1002/itdj.20022

Mohorko, J., Chowdhury, A., Planinšič, P., 2008. Emulation of mobile payment system, in: Proceedings of IWSSIP 2008 - 15th International Conference on Systems, Signals and Image Processing. pp. 21–24. doi:10.1109/IWSSIP.2008.4604357

Namho Chung, Soon Jae Kwon, 2009. Effect of trust level on mobile banking satisfaction: a multi-group analysis of information system success instruments. Behaviour & Information Technology 28, 549–562. doi:10.1080/01449290802506562

Ou, C.-M., Ou, C.R., 2010. SETNR/A: An agent-based secure payment protocol for mobile commerce. International Journal of Intelligent Information and Database Systems 4, 212–226. doi:10.1504/IJIIDS.2010.034080

Polasik, M., Górka, J., Wilczewski, G., Kunkowski, J., Przenajkowska, K., Tetkowska, N., 2012. Chronometric analysis of a payment process for cash, cards and mobile devices, in: ICEIS 2012 - Proceedings of the 14th International Conference on Enterprise Information Systems. pp. 220–229.

Qasim, T., Siddiqui, S., Ur Rehman, S., 2012. Interactive shopping with mobile wallet, in: World Congress on Sustainable Technologies, WCST 2012. pp. 32–36.

Rehman, S.U., Wasi, S., Siddiqui, J.A., 2009. Towards an easy to pay system (ETPS) for e-commerce, in: 2009 International Conference on E-Business and Information System Security, EBISS 2009. doi:10.1109/EBISS.2009.5138138

Salvi, A.B., Sahai, S., 2002. Dial M for money, in: Proceedings of the ACM International Workshop on Mobile Commerce. pp. 95–99.

Shen, Y., Xing, L., Peng, Y., 2007. Study and application of Web-based data mining in e-business, in: Proceedings - SNPD 2007: Eighth ACIS International Conference on Software Engineering, Artificial Intelligence, Networking, and Parallel/Distributed Computing. pp. 812–816. doi:10.1109/SNPD.2007.508

Shih, C.-C., Chiang, D.-A., Hu, Y., Chen, C.-C., 2011. Discovering cardholders' payment-patterns based on clustering analysis. Expert Systems with Applications 38, 13284–13290. doi:10.1016/j.eswa.2011.04.148

Singh, B., Jasmine, K.S., 2012. Comparative study on various methods and types of mobile payment system, in: Proceedings of the 2012 International Conference on Advances in Mobile Networks, Communication and Its Applications, MNCApps 2012. pp. 143–148. doi:10.1109/MNCApps.2012.44

Song, I., Vong, J., 2013. Mobile core-banking server: Cashless, branchless and wireless retail banking for the mass market, in: 2013 International Conference on IT Convergence and Security, ICITCS 2013. doi:10.1109/ICITCS.2013.6717857

Steurer, M.E., Kappe, F., 2010. A micropayment enabled webshop for digital assets in virtual worlds, in: Proceedings of the 14th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments, MindTrek 2010. pp. 224–227. doi:10.1145/1930488.1930535

Tan, G.W.-H., Ooi, K.-B., Chong, S.-C., Hew, T.-S., 2014. NFC mobile credit card: The next frontier of mobile payment? Telematics and Informatics 31, 292–307. doi:10.1016/j.tele.2013.06.002

Tripunitara, M., Messerges, T., 2007. Resolving the Micropayment Problem. Computer 40, 104–106.

Tsai, W.-H., Huang, B.-Y., Liu, J.-Y., Tsaur, T.-S., Lin, S.-J., 2010. The application of Web ATMs in e-payment industry: A case study. Expert Systems with Applications 37, 587–597. doi:10.1016/j.eswa.2009.05.058

Venkataramani, G., Gopalan, S., 2007. Mobile phone based RFID architecture for secure electronic payments using RFID credit cards, in: Proceedings - Second International Conference on Availability, Reliability and Security, ARES 2007. pp. 610–617. doi:10.1109/ARES.2007.105

Vincent, O.R., Folorunso, O., Akinde, A.D., 2010. Improving e-payment security using Elliptic Curve Cryptosystem. Electronic Commerce Research 10, 27–41. doi:10.1007/s10660-010-9047-z

Wang, Y., Li, S., Lin, Z., 2013. Revealing Key Non-financial Factors for Online Credit-Scoring in e-Financing, in: 2013 10th International Conference on Service Systems and Service Management - Proceedings of ICSSSM 2013. pp. 547–552. doi:10.1109/ICSSSM.2013.6602651

Wei, X., Zhang, S., 2009. An approach to integrating the user credit values on multiple E-commerce websites, in: 2nd International Symposium on Electronic Commerce and Security, ISECS 2009. pp. 355–359. doi:10.1109/ISECS.2009.110

Wopperer, W., 2002. Fraud Risks in E-commerce Transactions. Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice 27, 383–394.

Xiaowen, F., Gavriel, S., 2003. Customer-centered rules for design of E-commerce web sites. Communications of the ACM 46, 332–336. doi:10.1145/953460.953518

Yang, Y., 2011. The potential of e-commerce credit evaluation model for sellers, in: Proceedings of 2011 Cross Strait Quad-Regional Radio Science and Wireless Technology Conference, CSQRWC 2011. pp. 1639–1642. doi:10.1109/CSQRWC.2011.6037289

Yan, W.N.Y., Chiu, D.K.W., 2007. Enhancing E-commerce processes with alerts and web services: A case study on online credit card payment notification, in: Proceedings of the Sixth International Conference on Machine Learning and Cybernetics, ICMLC 2007. pp. 3831–3837. doi:10.1109/ICMLC.2007.4370814

Yin, Y., Song, L.-R., 2011. The issue and risk analysis of the credit card, in: Proceedings - 2011 4th International Conference on Business Intelligence and Financial Engineering, BIFE 2011. pp. 459–461. doi:10.1109/BIFE.2011.133

Marknadsföring och konsumtion

Antonakis, A.C., Sfakianakis, M.E., 2010. Electronic systems of trust in retail lending: New application areas. International Journal of Applied Systemic Studies 3, 283–291. doi:10.1504/IJASS.2010.034622

Apostolova, E., Gehrt, K.C., 2000. Credit Card Use and Abuse by Today's and Tomorrow's Elderly. Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing 7, 25–49. doi:10.1300/J054v07n01_03

Bruner II, G.C., Kumar, A., 2005. Explaining consumer acceptance of handheld Internet devices. Journal of Business Research 58, 553–558. doi:10.1016/j.jbusres.2003.08.002

Colman, A., 2000. Incomes & expenditures. Youth Studies Australia 19, 8.

Conti, J.P., 2005. Charge it to my phone. Communications Engineer 3, 34–37.

Coughlan, J., Macredie, R.D., Patel, N., 2007. Evaluating the effectiveness of customers' communication experiences with online retailers – A study of e-mortgages. Interacting with Computers 19, 83–95. doi:10.1016/j.intcom.2006.06.003

Dahlberg, T., Öörni, A., 2007. Understanding changes in consumer payment habits - Do mobile payments and electronic invoices attract consumers?, in: Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences. doi:10.1109/HICSS.2007.580

Fagerstrøm, A., Hantula, D.A., 2013. Buy It Now and Pay for It Later: An Experimental Study of Student Credit Card Use. Psychological Record 63, 323–332. doi:10.11133/j.tpr.2013.63.2.007

Garner, P., Edwards, R., Coulton, P., 2006. Card-based macropayment for mobile phones, in: International Conference on Mobile Business, ICMB 2006. doi:10.1109/ICMB.2006.10

Grange, C., Benbasat, I., 2009. Information technology capabilities for digital social networks, in: Proceedings - 12th IEEE International Conference on Computational Science and Engineering, CSE 2009. pp. 1054–1059. doi:10.1109/CSE.2009.113

Herzberg, A., 2003. Payments and Banking with Mobile Personal Devices. Communications of the ACM 46, 53–58.

Hsieh, T.-C., Yang, K.-C., Yang, C., Yang, C., 2013. Urban and rural differencesMultilevel latent class analysis of online activities and e-payment behavior patterns. Internet Research 23, 204–228. doi:10.1108/10662241311313321

Jahankhani, H., 2009. The behaviour and perceptions of on-line consumers: Risk, risk perception and trust. International Journal of Information Science and Management 7, 79–90.

Khan, D., Varshney, P., Qadeer, M.A., 2011. E-commerce: From shopping carts to credit cards, in: 2011 IEEE 3rd International Conference on Communication Software and Networks, ICCSN 2011. pp. 81–85. doi:10.1109/ICCSN.2011.6014394

Kim, C.K., Jun, M., Han, J., Kim, M., Kim, J.Y., 2013. Antecedents and outcomes of attachment towards smartphone applications. International Journal of Mobile Communications 11, 393–411. doi:10.1504/IJMC.2013.055750

Lee, S., Park, Y., 2009. The classification and strategic management of services in e-commerce: Development of service taxonomy based on customer perception. Expert Systems with Applications 36, 9618–9624. doi:10.1016/j.eswa.2008.08.014

Maugis, V., Choucri, N., Madnick, S.E., Siegel, M.D., Gillett, S.E., Haghseta, F., Hongwei Zhu, Best, M.L., 2005. Global e-readiness—for what? Readiness for e-bankingSherif Kamel was the accepting Associate Editor for this paper. Information Technology for Development 11, 313–342. doi:10.1002/itdj.20022

May, H., Hearn, G., 2005. The mobile phone as media. International Journal of Cultural Studies 8, 195–211. doi:10.1177/1367877905052417

Namho Chung, Soon Jae Kwon, 2009. Effect of trust level on mobile banking satisfaction: a multi-group analysis of information system success instruments. Behaviour & Information Technology 28, 549–562. doi:10.1080/01449290802506562

Qasim, T., Siddiqui, S., Ur Rehman, S., 2012. Interactive shopping with mobile wallet, in: World Congress on Sustainable Technologies, WCST 2012. pp. 32–36.

Rahman, M.M., Rezaul, K.M., Hossain, A., 2009. Finding an effective and secured information system in E-commerce environment, in: International Conference for Internet Technology and Secured Transactions, ICITST 2009.

Rizzo, S., 2008. The promise of cell phones: From people power to technological nanny. Convergence 14, 135–143. doi:10.1177/1354856507087940

Steurer, M.E., Kappe, F., 2010. A micropayment enabled webshop for digital assets in virtual worlds, in: Proceedings of the 14th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments, MindTrek 2010. pp. 224–227. doi:10.1145/1930488.1930535

Taaffe, J., 2001. Credit where credit is due. OECD Observer 29–32.

Weiss, K., 2011. Mobile payments, digital wallets and tunnel vision. Biometric Technology Today 2011, 8–9. doi:10.1016/S0969-4765(11)70171-0

Wopperer, W., 2002. Fraud Risks in E-commerce Transactions. Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice 27, 383–394.

Xiaowen, F., Gavriel, S., 2003. Customer-centered rules for design of E-commerce web sites. Communications of the ACM 46, 332–336. doi:10.1145/953460.953518

Yin, Y., Song, L.-R., 2011. The issue and risk analysis of the credit card, in: Proceedings - 2011 4th International Conference on Business Intelligence and Financial Engineering, BIFE 2011. pp. 459–461. doi:10.1109/BIFE.2011.133

Juridik

Hector, C., 2011. Debt Collection in the Information Age: New Technologies and the Fair Debt Collection Practices Act. California Law Review 99, 1601–1633.

Schudelaro, I. r. a. a. p., 2003. To Be or Not to Be Electronic Money, That's the Question. Information & Communications Technology Law 12, 49.

Medicin och psykologi

Agarwal, S., Mazumder, B., 2013. Cognitive abilities and household financial decision making. American Economic Journal: Applied Economics 5, 193–207. doi:10.1257/app.5.1.193

Coughlan, J., Macredie, R.D., Patel, N., 2007. Evaluating the effectiveness of customers' communication experiences with online retailers – A study of e-mortgages. Interacting with Computers 19, 83–95. doi:10.1016/j.intcom.2006.06.003

Fagerstrøm, A., Hantula, D.A., 2013. Buy It Now and Pay for It Later: An Experimental Study of Student Credit Card Use. Psychological Record 63, 323–332. doi:10.11133/j.tpr.2013.63.2.007

Jahankhani, H., 2009. The behaviour and perceptions of on-line consumers: Risk, risk perception and trust. International Journal of Information Science and Management 7, 79–90.

Jing Jian Xiao, Jiayun Wu, 2008. Completing Debt Management Plans in Credit Counseling: An Application of the Theory of Planned Behavior. Journal of Financial Counseling & Planning 19, 29–45.

Xiao, J.J., Tang, C., Serido, J., Shim, S., 2011. Antecedents and consequences of risky credit behavior among college students: Application and extension of the theory of planned behavior. Journal of Public Policy and Marketing 30, 239–245. doi:10.1509/jppm.30.2.239

Socialt arbete och välfärdsforskning

Apostolova, E., Gehrt, K.C., 2000. Credit Card Use and Abuse by Today's and Tomorrow's Elderly. Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing 7, 25–49. doi:10.1300/J054v07n01_03

Doyle, W.R., 2012. Playing the Numbers: Searching for Help. Change 44, 42–44. doi:10.1080/00091383.2012.691864

Jing Jian Xiao, Jiayun Wu, 2008. Completing Debt Management Plans in Credit Counseling: An Application of the Theory of Planned Behavior. Journal of Financial Counseling & Planning 19, 29–45.

Finansiell färdighet

Agarwal, S., Mazumder, B., 2013. Cognitive abilities and household financial decision making. American Economic Journal: Applied Economics 5, 193–207. doi:10.1257/app.5.1.193

Chlouba, T., Šimková, M., Němcová, Z., 2011. Application for education of financial literacy, in: Procedia - Social and Behavioral Sciences. pp. 370–373. doi:10.1016/j.sbspro.2011.11.070

Xiao, J.J., Tang, C., Serido, J., Shim, S., 2011. Antecedents and consequences of risky credit behavior among college students: Application and extension of the theory of planned behavior. Journal of Public Policy and Marketing 30, 239–245. doi:10.1509/jppm.30.2.239

2. Inkluderade publikationer delstudie 3

Konsumtionskrediter, lån och snabblån

Ahlström, R., 2007. The emotional impact of severe debts on the individual, in: Proceedings of the Nordic Policy Research Conference 2007. Proceedings of the Nordic Policy Research Conference 2007.

Bos, M., 2010. Essays on Household Finance. The Swedish Institute for Social Research (SOFI), Stockholm University, Stockholm.

Cato, M.S., Myers, J., Howlett, S., 2013. At the sharp end of the credit crisis: A profile of Valleys Credit Union. Local Economy 28, 539–552. doi:10.1177/0269094213496757

Devenney, J., Kenny, M., 2012. Consumer Credit, Debt and Investment in Europe. Cambridge University Press.

Graves, S.M., Peterson, C.L., 2005. Predatory Lending and the Military: The Law and Geography of Payday Loans in Military Towns. Ohio St. L.J. 66, 653.

Hahn, L., Hoelzl, E., Pollai, M., 2013. The effect of payment type on product-related emotions: evidence from an experimental study. International Journal of Consumer Studies 37, 21–28. doi:10.1111/j.1470-6431.2011.01072.x

Hoeve, M., Stams, G.J.J.M., van der Zouwen, M., Vergeer, M., Jurrius, K., Asscher, J.J., 2014. A Systematic Review of Financial Debt in Adolescents and Young Adults: Prevalence, Correlates and Associations with Crime. PLoS ONE 9, 1–16. doi:10.1371/journal.pone.0104909

Household Credit, Indebtedness, and Insolvency, 2013. . European Review of Private Law 21, 795–814.

Hullgren, M., 2013. Essays on mortgage rate choice in Sweden [Elektronisk resurs]. KTH Royal Institute of Technology, Stockholm.

Hullgren, M., Söderberg, I.-L., 2012. The relationship between consumer characteristics and mortgage preferences: A case study from Sweden, in: International Journal of Housing Markets and Analysis. International Journal of Housing Markets and Analysis.

Ingvarsson, T., 2009. Lån i telefon – dags att reglera?, in: Juridisk Tidskrift. Juridisk tidskrift Stockholm : Jure.

Kamleitner, B., Hoelzl, E., Kirchler, E., 2011. Credit use: Psychological perspectives on a multifaceted phenomenon. International Journal of Psychology 47, 1–27. doi:10.1080/00207594.2011.628674

Lachance, M.J., 2012. Young adults' attitudes towards credit. International Journal of Consumer Studies 36, 539–548. doi:10.1111/j.1470-6431.2012.01119.x

Larsson, B., Jacobsson, B., 2011. Accounting for personal overindebtedness: Debtors' accounts in applications for debt relief at the Swedish Enforcement Agency, in: 10th Conference of the European Sociological Association. 10th Conference of the European Sociological Association.

Martinson, C., 2010. Lån i Telefon - dags att hantera vad vi har?, in: Svensk Juristtidning. Svensk Juristtidning.

Nord, E., 2013. Snabblån och marknadsföring av dessa.

Nordin, E., 2011. 2011 års ändring av kreditupplysningslagen. En studie om kreditupplysningens utveckling och gränsen för personlig integritet.

Oksanen, A., 2014. Young People with Debt Problems: Uncertain Transition to Adulthood in Finland. Presented at the XVIII ISA World Congress of Sociology (July 13-19, 2014), Isaconf.

Persson, A.H., 2007a. Bidrar borgensinstitutet till individers överskuldsättning?, in: Juridisk Tidskrift Vid Stockholms Universitet. Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet Stockholm : Jure AB.

Persson, A.H., 2007b. Överskuldsättning - ett växande problem, in: Mikrofinansiering. Mikrofinansiering.

Persson, A.H., 2014. Regulation of Instant Loans and Other Credits in Swedish Law, in: Juridica International. Juridica International Tartu : University of Tartu.

Protection of Consumer Rights in SMS Loan Agreements, 2010. . European Review of Private Law 18, 129–142.

Reifner, U., Niemi-Kiesiläinen, J., Huls, N., Springeneer, H., 2010. Overindebtedness in European Consumer Law: Priciples from 15 European States. BoD – Books on Demand.

Saare, K., Sein, K., Simovart, M.A., 2010. Protection of Consumer Rights in SMS Loan Agreements. European Review of Private Law 18, 129–142.

Sandvall, L., 2008. Från skuldsatt till skuldfri [Elektronisk resurs] : Processer, strategier och påverkande faktorer. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö.

Sandvall, L., 2011. Överskuldsättningens ansikten [Elektronisk resurs] : En studie av vägar in i och ut ur ekonomiska svårigheter. Linneaus University Press, Växjö, Kalmar.

Silva, S. (2012), On Emotion and Memories: the Consumption of Mobile Phones as 'Affective Technology', *International Review Of Social Research*, 2(1): 157-172.

SOU 2013:78 (2013) *Överskuldsättning i kreditsamhället?* Stockholm: Justitiedepartementet.

Söderberg, I.-L., 2012. Gender stereotyping in financial advisors assessment of customers, in: Journal of Financial Services Marketing. Journal of Financial Services Marketing Palgrave Macmillan.

Söderberg, I.-L., 2013. Financial Advisory Services [Elektronisk resurs] : Exploring relationships between consumers and financial advisors. KTH Royal Institute of Technology, Stockholm.

Sundin, K., 2004. Några funderingar och anledningar med juridiska aspekter till att överskuldsättning kan uppstå: förslag till förändringar, in: Hushållens Överskuldsättning I Norden : Rapport Från Ett Samnordiskt Forskningsseminarium Om Orsakerna till Och Konsekvenserna Av Nordiska Konsumenters Överskuldsättning.

Trygged, S., 2011. Embedded counselling in advisory work with clients in debt. Journal of Social Work Practice 26, 245–258. doi:10.1080/02650533.2011.610594

Digitala och mobila konsumtionsmönster

Arnäs, P.O., 2012. E-handel med komplikationer, in: E-Handelsbloggen. E-handelsbloggen.

Bengelsdorff, A., 2014. Eyetracking för att förstå hinder för in- och utcheckning i en webbutik.

Downing Peters, L., Kurennaya, A., 2014. Effortless consumption [Elektronisk resurs] : The "Anthropologie" of a brand-focused online shopping community, in: Global Fashion Brands: Style, Luxury, History. Global Fashion Brands : Style, Luxury, History London : Intellect Ltd.

Ek Styvén, M., Wallström, Å., Engström, A., Timmermans, H., 2012. On or off? perceived benefits and risks of shopping online vs. offline, in: Book of Abstracts : 19th Recent Advances in Retailing & Services Science Conference. Book of Abstracts: 19th Recent Advances in Retailing & Services Science Conference.

Fuentes, C., 2012. Socio-Cultural Retailing: A literature review [Elektronisk resurs]

Gerard G. (2009). Adapting the Mobile Phone: The iPhone and its Consumption, *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* 23, 231-244.

Goggin, G. (2006) *Cell Phone Culture: Mobile technology in Everyday Life*. London: Routledge.

Hagberg, J., 2008. Flytande identitet NetOnNet och e-handelns återkomst [Elektronisk resurs]. Responstryck.

Hahn, L., Hoelzl, E., Pollai, M., 2013. The effect of payment type on product-related emotions: evidence from an experimental study. International Journal of Consumer Studies 37, 21–28. doi:10.1111/j.1470-6431.2011.01072.x

Hallberg, A., Eriksson, A., Olsson, P., 2003. E-handel med resor - Bokning och köp av resor på Internet - konsumenters attityder och upplevda risker [Elektronisk resurs].

Hjelm Lidholm, S., 2011. Re-creating processes: when Internet came to the mail order company [Elektronisk resurs].

Hjort, T., 2006. Forskning om konsumtionsvillkor för hushåll med knapp ekonomi – ett svagt utvecklat fält. [Elektronisk resurs], in: Socialvetenskaplig Tidskrift. Socialvetenskaplig Tidskrift FORSA (Förbundet för forskning i socialt arbete).

Howells, G.G., Ramsay, I., Wilhelmsson, T., 2010. Handbook of Research on International Consumer Law. Edward Elgar Publishing.

Jeansson, J., Marcusson, L., 2005. E-konsumenten, trygghetscertifiering för en ökad e-handel. II-Stiftelsen, BBS, University of Kalmar, Kalmar.

Johansson, B., 2005. Brokiga bilder av barns konsumtion: Hur barn och konsumtion framställs i några svenska medier [Elektronisk resurs].

Karlsson, T., Kuttainen, C., Pitt, L., Spyropoulou, S., 2005. Price as a variable in online consumer trade-offs, in: Marketing Intelligence & Planning. Marketing Intelligence & Planning Emerald Group Publishing Ltd.

Larsson, B., 2012. Kreditsamhällets framväxt – om konsumtionskrediter och konsumism ur ett historiskt perspektiv, in: Sociologidagarna 2012. Sociologidagarna 2012.

Leandersson, C.F., Mielczarek, B., Stridh, R., 2001. Smart Mall - The Catalysator of Mobile Shopping. Business plan, in: Venture Cup West 2001, Nominated in Stage 2. Venture Cup West 2001, nominated in stage 2.

Lundby, E., 2008. Kunskapsöversikt över barns konsumtionsmönster [Elektronisk resurs]. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö.

Lundby, E., 2011a. Consumer research on tweens [Elektronisk resurs] : putting the pieces together, in: Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers. Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

Lundby, E., 2011b. Hur handlar unga? [Elektronisk resurs] : – en studie om ungas konsumtion 2011. Konsumentverket, Karlstad.

Magnusson, M., 2009. E-handel: en viktig pusselbit för att nå framgång, in: Handel & Ekonomi. Handel & Ekonomi.

Magnusson Sjöberg, C., Nordbeck, P., Nordén, A., Westman, D., 2011. Rättsinformatik : Inblickar i e-samhället, e-handel och e-förvaltning. Studentlitteratur, Lund.

Mostaghel, R., Oghazi, P., Hultman, M., 2008. Prioritization of service quality factors in online purchasing a cross-cultural comparison, in: Proceedings of the Academy of Marketing Annual Conference : Reflective Marketing in a Material World : 8-10 July 2008, Aberdeen Scotland. The Gatehouse Design.

Olsson, T., Kjellsson, A., 2014. Köpbeteende och informationsbehov online för hemtextilprodukter [Elektronisk resurs].

Olsson, T., Sundström, M., 2014. Kan du köpa gardiner på nätet? En studie av informationsbehov vid köp online [Elektronisk resurs].

Persson, C., 2001. e-Handel kräver lätthanterliga system. Grafiskt Media Forum nr. 12.

Roos, J.M., 2013. Konsumtionsrapporten 2013 [Elektronisk resurs]. University of Gothenburg.

Ström, R., Vendel, M., 2012. The value of mobile marketing for consumers and retailers [Elektronisk resurs] : a literature review. Sundström, M., 2008. The Online Retail Customer and Convenient Shopping, in: Paper Presented at the Nordic Retail and Wholesale Conference, Norrtälje Retail School, 6-7 November, 2008.

Sundström, M., Sundström, M., 2014. Äldre webbutikskunder gör det annorlunda.

Sundström, M., Balkow, J., Florhed, J., Tjernström, M., Wadenfors, P., 2013a. Inpulsive Buying Behaviour: The Role of Feelings When Shopping for Online Fashion [Elektronisk resurs], in: 17th The European Association for Education and Research in Commercial Distribution.

Sundström, M., 2013b. Investeringsyra för m-handel, in: Retailingresearch.blogspot.com. Swedish Institute for Innovative Retailing.

Sundström, M., Nilsson, T., 2010. Konsumentbeteende i postorder och e-handel, in: Paket På Väg En Odyssé Genom Distanshandelns Historia. Paket på väg En odyssé genom distanshandelns historia Centrum för näringslivshistoria.

Sundström, M., 2007. De säger att nätbutik är bekvämt [Elektronisk resurs].

Sundström, M., Sundström, M., 2014. Äldre webbutikskunder gör det annorlunda.

Sundström, M., Nilsson, T., 2010. Konsumentbeteende i postorder och e-handel, in: Paket på väg En odyssé genom distanshandelns historia Centrum för näringslivshistoria.

Sveningsson Elm, M., Sveningsson, M., 2002. Buying Music Online. A Qualitative Study of Swedish Record Buyers' Shopping Experiences, in: Sudweks & Ess (red.) Proceedings of the Third International Conference on Cultural Attitudes Towards Technology and Communication (CATaC'02), 12-15 July 2002, University of Montréal, Quebec, Canada.

Svingstedt, A., Hellström, D., Hjort, K., 2014. Consumers' value creating processes in distribution services for online shopping.

Thorsted, K., 2005. It-retorik og hverdagsliv. Et studie af fødevarehandel over Internet. [Elektronisk resurs]. Sociologiska institutionens förlag.

Vos, A., Marinagi, C., Trivellas, P., Eberhagen, N., Giannakopoulos, G., Skourlas, C., 2014. Electronic service quality in online shopping and risk reduction strategies, in: Journal of Systems and Information Technology. Emerald Group Publishing Limited.

Finansiell färdighet

Almenberg, J., 2009. Difficult choices [Elektronisk resurs]: essays on economic behavior. Economic Research Institute, Stockholm School of Economics (EFI), Stockholm.

Almenberg, J., Gerdes, C., 2012. Exponential growth bias and financial literacy, in: Applied Economics Letters.

Almenberg, J., Säve-Söderbergh, J., 2011. Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden, in: Journal of Pension Economics and Finance Cambridge University Press.

Bay, C., Catasús, B., Johed, G., 2014. Situating financial literacy, in: Critical Perspectives on Accounting.

Drexler, A., Fischer, G., Schoar, A., 2014. Keeping It Simple: Financial Literacy and Rules of Thumb. American Economic Journal: Applied Economics 6, 1–31. doi:10.1257/app.6.2.1

Dworsky, L.N., 2009. Understanding the Mathematics of Personal Finance: An Introduction to Financial Literacy. John Wiley & Sons.

Forslund, D., 2008. Hit med pengarna! : Sparandets genealogi och den finansiella övertalningens vetandekonst. Carlssons Bokförlag.

Fromlet, H., 2007. Financial Literacy and its Benefits on a Household, Corporate and Macroeconomic Level.

Fromlet, H., 2008. Financial Literacy and its Benefits on a Household Corporate and Wealth Management Level.

Huston, S.J., 2010. Measuring Financial Literacy. Journal of Consumer Affairs 44, 296–316. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x

Lusardi, A., Mitchell, O.S., Curto, V., 2010. Financial Literacy among the Young. Journal of Consumer Affairs 44, 358–380. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01173.x

Ohlsson, C., 2009. The Rhetoric of Financial Education and Literacy, in: Working paper för Critical Finance Conference II. Bryssel, 5–8 augusti 2009.

Ohlsson, C., 2012. The Rhetoric of Financial Literacy, in: Journal of Interdisciplinary Economics.

Shen, N., 2014. Consumer rationality/irrationality and financial literacy in the credit card market: Implications from an integrative review. J Financ Serv Mark 19, 29–42. doi:10.1057/fsm.2014.4

Smith, C.A., Eschenfelder, K., 2013. Public Libraries in an Age of Financial Complexity: Toward Enhancing Community Financial Literacy. The Library Quarterly 83, 299–320. doi:10.1086/671912

SOU 2013:78 (2013) *Överskuldsättning i kreditsamhället?* Stockholm: Justitiedepartementet.

Söderberg, I.-L., 2012. Gender stereotyping in financial advisors assessment of customers, in: Journal of Financial Services Marketing Palgrave Macmillan.

Söderberg, I.-L., 2013. Financial Advisory Services [Elektronisk resurs]: Exploring relationships between consumers and financial advisors. KTH Royal Institute of Technology, Stockholm.

Trygged, S., 2011. Embedded counselling in advisory work with clients in debt. Journal of Social Work Practice 26, 245–258. doi:10.1080/02650533.2011.610594

Varum, C., Costa, J., Kolyban, A., 2013. ECONOMIC LITERACY: DOES IT MATTER FOR OVERINDEBTEDNESS? ICERI2013 Proceedings 2426–2434.